

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Tereza Svobodová

**Posun v žánrové skladbě českého
zpravodajství v letech 1989–1995 a vytváření
nových novinářských standardů v tištěných
médiích pod vlivem nových technologií
v deníku Mladá fronta Dnes**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Tereza Svobodová**
Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbora Osvaldová**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

SVOBODOVÁ, Tereza. *Posun v žánrové skladbě českého zpravodajství v letech 1989–1995 a vytváření nových novinářských standardů v tištěných médiích pod vlivem nových technologií v deníku Mladá fronta Dnes*. Praha, 2012. 42 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbora Osvaldová

Abstrakt

Technologie spolu s tzv. novými médii jsou jedním z nejdůležitějších témat současných mediálních studií a teorie masové komunikace. Mnoho odborníků se zabývá jejich vlivem. Snaží se odhalit a popsat jejich dopady a účinky na publikum, obsah, práci novinářů, žurnalistické postupy apod. V souvislosti s novými technologiemi a především s ohledem na vznik zcela nového on-line média se objevila také otázka, jak se s nynějším rychlým vývojem v oblasti médií vyrovnávají žurnalistické žánry. Ty se totiž v průběhu času mohou měnit, což může být způsobeno mnoha činiteli. Nové technologie, inovace a právě nové médium se na takovém procesu mohou podílet.

Tato práce se zaměřuje na posun v žánrové skladbě českého zpravodajství a vytváření novinářských standardů v tisku vlivem nových technologií, které byly do mediální produkce zaváděny v letech 1989–1995. Přitom však neopomíjí dobový kontext a celospolečenské změny po roce 1989, v jejichž důsledku se změnila role a postavení médií. Ostatně právě tyto proměny a přechod k liberálně demokratickému modelu fungování médií měly zásadní vliv na tvorbu zpráv stejně jako na pronikání technologických inovací a modernizaci redakcí. Jednotlivé metamorfózy žánru jsou popsány na příkladu tištěného deníku Mladá fronta Dnes.

Abstract

Technologies together with so-called new media are one of the most important matters of contemporary media studies and mass communication theory. Many experts

focus on their impact and try to find out and describe their effects on audience, media content, work of journalists or professional methods etc. Considering new technologies and regarding formation of absolutely new on-line medium we can ask how journalistic genres cope with fast evolution in the field of media. As the time goes, genres can change, which may be caused by many factors. New technologies, innovations and especially new medium can take part in such process.

This thesis focuses on shift of Czech news service genre composition and formation of new journalist standards in press due to the new technologies introduced into media production in years 1989–1995. It also concerns with historical context and social changes after 1989. After all, these changes together with media transformation into liberal democratic model had an essential impact on news making as well as innovations and modernization of newsrooms. Genre metamorphosis is shown on the example of Mladá fronta Dnes.

Klíčová slova

Mladá fronta, Mladá fronta Dnes, standard, technologie, tisk, zpráva, zpravodajství, žánr

Keywords

genre, Mladá fronta, Mladá fronta Dnes, news, news reporting, news service, press, standard, technology

Rozsah práce: 68 209 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. května 2012

Poděkování

Děkuji vedoucí své práce za ochotu, laskavost, potřebné rady a také přátelský a lidský přístup.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Svobodová Tereza	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2009	
E-mail diplomantky/diplomanta: rezi.svobodova@seznam.cz	
Studijní obor/typ studia: žurnalistika/prezenční	

Předpokládaný název práce v češtině:
Posun v žánrové skladbě českého zpravodajství v letech 1989–1995 a vytváření nových novinářských standardů v tištěných médiích pod vlivem nových technologií v deníku Mladá fronta Dnes

Předpokládaný název práce v angličtině:
Shift of Czech News Service Genre Composition in Years 1989–1995 and Formation of New Journalist Standards in Press due to the New Technologies in Mladá fronta Dnes

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: *ZS 2012*):
(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)
LS 2012

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):
Tématem bakalářské práce je proměna zpravodajství v deníku Mladá fronta Dnes vlivem transformace médií i celé společnosti po listopadu 1989. V rámci přechodu od komunistického konceptu existence médií k liberálně demokratickému modelu se zaměřuje především na přijímání nových žurnalistických pravidel a standardů, a to jak z profesního, tak výrobního hlediska. Práce si klade za cíl vymežit, jaké normativní požadavky a profesní principy určovaly fungování médií v 1. polovině 90. let, jak se projevovaly a zda byly vůbec dodržovány. Rovněž se chystá objasnit vliv pronikající modernizace a inovace na produkci zpravodajství.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

1. Role zpravodajství v dobovém kontextu před listopadem 1989
 - 1.1. Tzv. komentované zpravodajství
2. Stručná historie Mladé fronty
 - 2.1 Postavení Mladé fronty jako deníku Československého svazu mládeže
 - 2.2 Mladá fronta po listopadu 1989: transformace a privatizace
3. Normativní požadavky na zpravodajství 1. poloviny 90. let
 - 3.1 Normativní požadavky obecně kladené na média ve společnosti liberálně demokratického typu
 - 3.2 Svoboda slova jako základní hodnota
 - 3.3 Oddělování zpravodajství od publicistiky
4. Zavádění nových technologií do žurnalistické produkce po listopadu 1989
 - 4.1 Vliv nových technologií na zpravodajství

5. Uplatňování nových novinářských standardů v praxi Mladé fronty (Dnes)
6. Proměna obsahové a formální podoby Mladé fronty (Dnes)
 - 6.1 Tematický a žánrový posun zpravodajství
 - 6.2 Rubriky a přílohy v 1. polovině 90. let
 - 6.3 Grafická proměna deníku

Závěr

Resumé

Summary

Zdroje a použitá literatura

Přílohy

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

Mladá fronta (Dnes) 1989–1995

Postup (technika) při zpracování materiálu:
analýza, komparace

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1. **ALLAN, Start. *News Culture*. 3. vydání. Maidenhead; New York: Open University Press, 2010. 311 s. ISBN 978-0-33-523565-0**

Autor se ve třetím aktualizovaném vydání této publikace zabývá základními otázkami současného zpravodajství a zkoumá tento fenomén ve vztahu k publiku i společnosti. Reflektuje rovněž historické faktory ovlivňující vzestup objektivitu ve zpravodajství.

2. **BURNS, S. Lynette. *Žurnalistika: Praktická příručka pro novináře*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 186 s. ISBN 80-7178-871-6.**

Knihau australské novinářky, spisovatelky a univerzitní profesorky pojednává o základních dovednostech, kterými by měl novinář disponovat. Klade důraz zejména na praxi – popisuje postup tvorby zpráv od vyhledávání tématu, jeho výběru, práce se zdroji až po samotné psaní konkrétního textu. Shrnuje základní principy zpravodajství.

3. **JIRÁK, Jan; KASL-KOLLMANNOVÁ, Denisa; KÖPPOVÁ, Barbora. *Média dvacet let poté/Media Twenty Years After*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 383 s. ISBN 978-80-7367-446-5**

Sborník příspěvků účastníků konference *Média dvacet let poté/Media Twenty Years After*, která se konala v roce 2009 v Praze, odráží vývoj v oblasti médií za dvacet let od pádu komunistického režimu. Pojednává o transformaci médií i společnosti v polovině 90. let, s odstupem hodnotí její průběh a důsledky a přihlíží i k současnému stavu mediální krajiny.

4. **Kolektiv autorů. *Zpravodajství v médiích*. Praha: Karolinum, vyjde 2011.**

Publikace se zabývá zpravodajstvím v tištěných, audiovizuálních i nových médiích. Autoři rozebírají jednotlivé druhy zpráv a popisují, jak by zpráva měla vypadat z hlediska struktury, kompozice i jazyka.

5. **KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1995. 307 s. ISBN 80-7184-134-X.**

Německý sociolog Michael Kunczik se v titulu zaměřuje zejména na roli masových médií ve společnosti. Zkoumá jejich zákonitosti, následky, účinky a vlivy. Publikace je zajímavá tím, že předkládá výsledky vybraných výzkumů, jež se věnovaly zásadním dopadům médií. Vedle toho se rovněž zabývá principy žurnalistiky.

6. **McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 184**

s. ISBN: 80-7178-840-6.

Sociolog médií Brian McNair v několika tematicky uzavřených kapitolách zkoumá politické, ekonomické, profesní i technologické činitele, které ovlivňují práci žurnalisty i fungování médií.

7. **McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5**

Mnohvrstevnatá učebnice se zevrubným způsobem věnuje teorii, historickému vývoji komunikace a masových médií i současným trendům. Seznamuje čtenáře s teoretickými koncepty komunikace, jež jsou nezbytné pro studium médií. Podrobně pojednává o mediální produkci, publiku, obsahu a jeho účincích či prostředí, v němž média působí.

8. **PETERSON, Theodore; SCHRAMM, Wilbur; SIEBERT, Fred S.; *Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility, and Soviet Communist Concepts of What the Press Should Be and Do*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1963. 153 s. ISBN 0-252-72421-6**

Autoři popisují čtyři normativní rámce chování médií. Představují různé koncepty mediálního systému v závislosti na politickém a společenském uspořádání, v němž daný systém existuje.

9. **PRESTON, Paschal. *Making the News: Journalism and news cultures in Europe*. 1. vydání. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2009. 200 s. ISBN 978-0-415-46189-4**

Publikace se zaměřuje na klíčové trendy současné evropské žurnalistiky a tvorby zpravodajství, přičemž nabízí srovnání mediálních krajin jedenácti zemí západní, střední a východní Evropy.

10. **RUB-MOHL, Stephan – BAKIČOVÁ, Hana. *Žurnalistika: Komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vydání. Praha: Grada, 2005. 292 s. ISBN 80-247-0158-8**

Knihou objasňuje základní zákonitosti žurnalistické práce. Teoretická pravidla jsou zde ilustrována příklady z praxe a obojí je doplněno obrazovou přílohou. Kromě pracovních postupů žurnalistiky se také zabývá například organizací mediální produkce nebo právními a etickými aspekty fungování médií. Díky spolupráce s českou autorkou se publikace vztahuje i na domácí mediální poměry.

11. **Trampota Tomáš: *Zpravodajství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006. 191 s. ISBN 80-7367-096-8**

Autor představuje zpravodajství jako sociální fenomén. Zabývá se produkcí a obsahem zpráv, rozebírá klasické zpravodajské hodnoty, koncept gatekeepingu i agenda setting. Zároveň čtenáře seznamuje s účinky a vlivy, které mohou jako následek zpravodajství vzniknout.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

BENDA, Josef. *Průřezová analytická studie struktury vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2005 s přihlédnutím k vybraným státům tzv. středovýchodní Evropy a západní Evropy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2006. 477 s. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

HRDLIČKOVÁ, Lucie. *Historie Hospodářských novin a jejich vývoj v 1. a 2. období transformace tisku.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 94 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

KŘIVKA, Vladimír. *Proměna titulní stránky deníku Mladá fronta DNES v průběhu 21. století.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2008. 62 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

KYJONKOVÁ, Petra. *Rozkladné mediální technologie : teorie a aplikace na české mediální prostředí.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 122 s. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.

MATURA, Jan. *Anamorfovaná mapa světa deníku Mladá fronta před a po listopadu 1989.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. 44 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

VALJAREVIČOVÁ, Eva. *Obsahová analýza kulturních rubrik v deníku Mladá fronta Dnes v důsledku společenských změn po roce 1989.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. 80 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

VÍTKOVÁ, Olga. *Profily vydavatelů Mladé fronty (DNES) v první polovině 90. let 20. století.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. 45 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

VNOUČEK, Petr. *Rusko-čečenský konflikt v letech 1994-1996 očima českých novinářů.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. 89 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

ŽÁKOVÁ, Michaela. *Mediální obraz Václava Havla v čase jeho prezidentských voleb.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 151 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

ŽEHANOVÁ, Barbora. *Vývoj Magazínu Dnes v letech 1993-2004.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2006. 73 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzují, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
.....	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis
pedagožky/pedagoga	

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. ROLE ZPRAVODAJSTVÍ V DOBOVÉM KONTEXTU PŘED LISTOPADEM 1989.....	8
1.1 <i>Tzv. komentované zpravodajství</i>	<i>10</i>
2. NORMATIVNÍ POŽADAVKY NA ZPRAVODAJSTVÍ 1. POLOVINY 90. LET	12
2.1 <i>Normativní požadavky obecně kladené na média ve společnosti liberálně demokratického typu</i>	<i>14</i>
2.2 <i>Svoboda slova jako základní hodnota.....</i>	<i>17</i>
2.3 <i>Oddělování zpravodajství od publicistiky.....</i>	<i>18</i>
3. ZAVÁDĚNÍ NOVÝCH TECHNOLOGIÍ DO ŽURNALISTICKÉ PRODUKCE PO LISTOPADU 1989.....	19
3.1 <i>Vliv nových technologií na zpravodajství</i>	<i>21</i>
4. POSUN V ŽÁNROVÉ SKLADBĚ ČESKÉHO ZPRAVODAJSTVÍ A VYTVÁŘENÍ NOVÝCH NOVINÁŘSKÝCH STANDARDŮ V DENÍKU MLADÁ FRONTA DNES.....	23
4.1 <i>Definice žánru.....</i>	<i>23</i>
4.2 <i>Proměny žánru.....</i>	<i>24</i>
4.3 <i>Definice novinové zprávy.....</i>	<i>27</i>
4.4 <i>Proměna zprávy v deníku Mladá fronta Dnes</i>	<i>28</i>
4.4.1 <i>Říjen 1989.....</i>	<i>29</i>
4.4.2 <i>Říjen 1990.....</i>	<i>31</i>
4.4.3 <i>Říjen 1991.....</i>	<i>32</i>
4.4.4 <i>Říjen 1992.....</i>	<i>34</i>
4.4.5 <i>Říjen 1993.....</i>	<i>34</i>
4.4.6 <i>Říjen 1995.....</i>	<i>35</i>
4.4.7 <i>Říjen 1996.....</i>	<i>35</i>
ZÁVĚR.....	36
SUMMARY	37
POUŽITÁ LITERATURA.....	38
DALŠÍ ZDROJE	40

SEZNAM PŘÍLOH.....	41
PŘÍLOHY.....	42

Úvod

V teorii žurnalistiky existuje mnoho definic zpravodajství. Barbora Osvaldová v knize *Zpravodajství v médiích* píše, že „zpravodajství je zároveň vědomou novinářskou činností i konkrétním, viditelným a slyšitelným výsledkem této činnosti, která se manifestuje v obsahu novin, časopisů, rozhlasu, televize i tzv. nových médií.“ (Osvaldová, In: *Zpravodajství v médiích* 2011: 19) V *Praktické encyklopedii žurnalistiky a marketingové komunikace* se dočteme, že „zpravodajství stojí na informacích a faktech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, vybírá, interpretuje a předává prostřednictvím médií recipientům. Zprostředkovává rozmanité a společensky podstatné informace odrážející myšlenkovou pluralitu společnosti a sloužící veřejnosti k utváření vlastních názorů.“ (Halada – Osvaldová 2007: 240)

Ať už zní jednotlivé definice jakkoliv, odpověď na otázku, co je zpravodajství, je pro novináře bytostně důležitá, a to jak z profesního hlediska (každý má přirozenou potřebu pojmenovat činnost, kterou vykonává), tak z jiných důvodů. Zpravodajství je totiž základem veškeré žurnalistické produkce. Ze všech jejích forem je historicky nejstarší a zabírá podstatnou část obsahu, který média vytvářejí. McQuail k tomu říká, že zpravodajství „je jedním z mála původních příspěvků masových médií ke škále kulturních vyjádření. Zpravodajství je základní činností definující velkou část žurnalistické produkce.“ (McQuail 2009: 386) Co se zpravodajství v tištěných médiích týče, platí, že „tisk je čímsi jako vlajkovou lodí žurnalistiky, byť jeho význam a vliv v porovnání například s televizí či v poslední době s internetem klesá. Ale noviny jsou stále považovány za médium, kde se odehrává ta pravá žurnalistika. A které zároveň určuje agendu ostatním médiím.“ (Čermák, In: *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky* 2009: 7) Z důležitosti zpravodajství a tisku v žurnalistice vyplýval můj zájem o toto téma.

Média mají nesporný vliv na okolní prostředí, dalo by se říct, že jsou spolu v neustálém vzájemném kontaktu a interakci. Média hrají důležitou roli ve společnosti, v jejímž rámci fungují. Například mohou mít dopad na politiku či kulturu, koneckonců existuje řada studií, které se zabývají účinky médií na publikum. Zároveň jsou však sama předurčována mnoha faktory prostředí, v němž se vyskytují – kulturními,

politickými, ekonomickými či technologickými. Nové technologie zaváděné do médií v posledních desetiletích, především internet, způsobily v této oblasti doslova revoluci. Média jsou jejich zásluhou prakticky všudypřítomná. Zda bude vstup těchto nových technologií na pole médií nakonec pokrokem v pozitivním nebo negativním smyslu, se teprve ukáže až v delším časovém horizontu, ačkoliv mnoho poznatků o jejich účincích máme k dispozici již nyní.

Stejně jako v teorii žurnalistiky existují různé definice zpravodajství, v literární vědě najdeme řadu definic žánru. Elementárně jej můžeme chápat jako prostředek komunikace (Pavera – Pospíšil 2003: 19).

Žánr nelze považovat za ustrnulý útvar, neboť se neustále vyvíjí, a to jak s ohledem na dobový kontext, tak například na generační souvislosti. Žánr se může různě proměňovat, přejímat prvky z jiných útvarů nebo se slučovat s dalšími žánry. Může se stát, že v určitém období nějaký žánr načas vymizí – potom hovoříme o tzv. krizi žánru, nebo dokonce může dojít ke vzniku útvaru zcela nového. Otázka žánrových transformací se vynořila rovněž v důsledku pronikání technologických inovací do sféry médií. Ačkoliv termíny *žánr* a *technologie* mohou na první pohled působit jako dva neslučitelné protipóly, je třeba si uvědomit, že použití nových technologií vyústilo ve vznik zcela nového média. Natolik významná událost se stala předmětem bádání i v oblasti žánrů.

Každé médium se vyznačuje určitými specifickými rysy. Nová média s sebou přinášejí dosud neznámé formy šíření informací a sdílení obsahu, zároveň však přebírají již zavedené prvky z médií tradičních, které mohou dále modifikovat s ohledem na své zvláštnosti. Osvědčené postupy se jejich vlivem mohou proměňovat. Tradiční média se tímto způsobem pokouší vyrovnat s novou konkurencí. Otázka tedy zní, zda (a pokud ano, jak) se vlivem nových technologií mění také žurnalistické žánry a standardy.

Léta 1989–1995 byla bezpochyby přelomová v mezinárodním i domácím měřítku. V důsledku společenských změn po listopadu 1989 se český mediální systém transformoval. Do žurnalistické produkce se začala promítat řada nových vlivů, ať už profesních, výrobních, organizačních či institucionálních, které definovaly rámeček fungování médií. Revoluce přinesla posun k profesním hodnotám, jež jsou

samozřejmostí v demokratických společnostech, a přiblížila tak českou žurnalistiku k pravému významu tohoto slova. Do oblasti médií začaly pronikat různé inovace. Některé z nich byly na přelomu 80. a 90. let minulého století v západním světě zcela běžné, jiné (jako již zmiňovaný internet) jejich rozvoj teprve čekal.

Tato práce na příkladu deníku *Mladá fronta Dnes*¹ zkoumá, jestli v důsledku zavádění nových technologií v tištěných médiích v letech 1989–1995 došlo k posunu žánrové skladby českého zpravodajství, a zda tyto technologie měly vliv na tvorbu nových novinářských standardů. Při popisu jednotlivých změn neopomíná širší dobový kontext, který má na tyto jevy nesporný vliv.

Při práci jsem postupovala analyticko-komparatistickou metodou. Nejprve jsem postupně prostudovala všech sedm ročníků listu, přičemž jsem si všímala typických rysů zpravodajství v jednotlivých letech. Na základě současného pojetí zprávy, její definice a zásad tvorby jsem sledovala odlišné nebo naopak shodné prvky žánru. Vzhledem k tomu, že tématem práce je znázornit posun, v každém roce bylo důležité určit charakteristické složky zprávy a v následujícím období vždy porovnat, jak se měnily. Zda posilovaly či ustupovaly do pozadí, případně mizely úplně ve prospěch stávajících či zcela nových skladebných prvků. Z každého roku jsem vybrala měsíc říjen jako vzorek, na kterém změny popisuji. Zvolila jsem jej proto, že v říjnu 1991 došlo k nejzásadnějšímu posunu a klíčové proměně listu. Říjen byl výhodný také proto, že v roce 1989 byl vlastně posledním měsícem, kdy byl tisk ještě plně ve službách komunistického režimu.

Vycházela jsem z hypotézy, že kromě technologií měla na proměny žánru vliv také transformace médií, jejich přechod od leninského konceptu k liberálně demokratickému modelu, který vycházel z politických změn po roce 1989. Ostatně k zavádění nových technologií docházelo právě následkem pádu komunistického režimu a otevření se světu. Od toho se odvíjí struktura práce.

¹ Podle českého pravopisu by bylo správné psát název listu s malým d – tedy *Mladá fronta dnes*. Úzus je však jiný. Název s pravopisnou chybou používá samotný deník i odborné publikace. Problém jsem konzultovala s PhDr. Ivanou Svobodovou z Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR. S ohledem na to, že chybu obsahuje i odborná literatura, kterou v práci cituji, a je tedy žádoucí, aby podoba názvu byla v celém textu shodná, mi doporučila psát velké D.

V textu používám rovněž název *Mladá fronta* – tak se deník jmenoval do srpna 1990, v září téhož roku do titulu přidal slovo *Dnes*.

Text je členěn do čtyř kapitol. V první kapitole se zabývám postavením a rolí zpravodajství v éře komunismu, přičemž zohledňuji celý systém fungování médií. V druhé kapitole definuji principy médií a zpravodajství v liberálně demokratickém systému. Demonstruji tím diametrální odlišnost obou modelů, a předpokládám tak změny, k nimž mělo docházet. Třetí kapitola je zaměřená na technologie, které se objevily v médiích v 1. polovině 90. let, a jejich vliv na zpravodajství. Každá kapitola je vždy ilustrována konkrétní situací v Mladé frontě Dnes. Ve čtvrté kapitole se pak na základě výsledků vlastního výzkumu a poznatků popsanych v předchozích třech kapitolách věnuji posunu v žánrové skladbě zpravodajství a vytváření nových novinářských standardů. Popisuji jednotlivé změny a ukazuji je na praktických příkladech.

Zde je nutno zmínit, že struktura práce se oproti tezi liší. Rozdíly je zapotřebí zdůvodnit. Původní verze měla šest kapitol. Po konzultaci s vedoucí práce jsem upustila od popisu historie Mladé fronty Dnes. Domníváme se, že prací, které se touto problematikou zabývají, je už dost. Některá důležitá historická fakta, která souvisí s tématem, přesto nechybí. Jsou zakomponována do textu ostatních kapitol. Pátou a šestou kapitolu jsem sloučila v jeden celek, protože je nesmysl popisovat změny, které spolu souvisí, zvláště. Struktura této poslední kapitoly se oproti předpokladu proměnila úplně. Obohatila jsem ji o definici žánru a teoretický popis toho, jak se žánr může transformovat. Obojí pokládám za nezbytně nutné pro pochopení závěrů, ke kterým jsem došla. Dále jsem se zaměřila na definici zprávy, protože považuji za důležité vymezit předmět svého zkoumání. Výsledky bádání jsem znázornila chronologicky – z každého roku jsem vybrala měsíc říjen, který jsem ovšem v souladu s původním předpokladem rozebrala z hlediska formálního, obsahového, tematického, strukturního, stavebního a jazykového. Toto řešení se při podrobném zkoumání Mladé fronty Dnes ukázalo jako ucelenější.

Do práce nemohly být zařazeny regionální přílohy. Podařilo se mi sice zjistit, že Mladá fronta Dnes v letech 1990–1995 vycházela v devíti vydáních², nicméně Národní knihovna České republiky je ve svém fondu nemá. Stejně mi odpověděly i ostatní instituce, které mají ze zákona nárok na povinný výtisk. Výjimkou byla Knihovna

² Mladá fronta vycházela v těchto vydáních: Západočeské, Východočeské, Středočeské, Severočeské, Jihočeské, Pražské, Jižní Morava, Střední Morava, Severní Morava a Slezsko

Národního muzea. Avšak tituly jsou k dispozici pouze v Ústředním depozitáři Národního muzea v Terezíně a není možné je převézt do Prahy. Cestovat do Terezína nebo objíždět krajské knihovny se ukázalo jako časově i finančně náročné. Po konzultaci s vedoucí jsem se v práci nezabývala ani grafickou proměnou deníku. S mým tématem souvisí jen velmi okrajově (některé žánry mají své specifické grafické označení, což v textu zmiňuji – například sloupek se tradičně tiskl kurzívou) a mohla by vlastně být námětem pro samostatnou bakalářskou práci.

1. Role zpravodajství v dobovém kontextu před listopadem 1989

Média v nedemokratickém systému se zásadně liší od těch, která existují v rámci zřízení demokratického. Bipolární rozdělení světa na Východ a Západ po druhé světové válce a přimknutí se Československa k Sovětskému svazu po komunistickém puči v únoru 1948 se pochopitelně promítlo i do role a postavení médií, která se začala chovat podle zásad leninské doktríny. „Ta chápe média jako nástroj řízené práce s veřejným míněním („uvědomování mas“), podřizuje je kontrole a buduje jako centralizovaný systém.“ (Jiráček – Trampota, In: Hallin – Mancini 2008: 16)

Média se tak stala nástrojem interpretace této doktríny a symbolem propagandy jedné vládnoucí strany – v našem případě Komunistické strany Československa (dále jen KSČ). Jejich úkolem bylo především podporovat politiku vlády a KSČ.

Charakteristickým rysem médií v nedemokratickém systému je jejich přímé napojení (například finanční, ideologické či organizační) na stranický aparát – třeba Rudé právo bylo stranickým orgánem KSČ. Další tituly vydávaly celospolečenské organizace, jako byl v případě Mladé fronty Socialistický svaz mládeže (dále jen SSM).³ V tomto ohledu se média vyznačovala politickou instrumentalizací a politickým paralelismem tak, jak oba jevy popisují Hallin a Mancini.

„Instrumentalizací míníme kontrolu médií vnějšími aktéry – stranami, politiky, sociálními skupinami a hnutími, nebo ekonomickými aktéry usilujícími o politický vliv –, kteří je užívají k zásahům do světa a politiky.“ (Hallin – Mancini 2008: 64) Za prvky politického paralelismu pak autoři označují právě „*organizační propojení*“ médií a politických stran nebo dalších typů organizací včetně odborů, různých sdružení, církví a

³ První číslo Mladé fronty vyšlo 9. května 1945 s podtitulem Deník mladých lidí. Původním záměrem, jak jej popisuje jeden z jejích zakladatelů a zároveň první šéfredaktor Jaromír Hořec, bylo vydávat nezávislý, nadstranický list. (Hořec – Sígl 1997: 15) Podtitul se v několika následujících dnech ještě měnil – nejprve na Deník Svazu československé mládeže a později na Deník československé mládeže. „Teprve od 31. května se pod hlavičkou na několik let usazuje Deník Svazu české mládeže.“ (Hořec – Sígl 1997: 21) Svaz české mládeže se v roce 1949 sloučil s ostatními mládežnickými organizacemi Československa v jednotnou organizaci Československý svaz mládeže. Ten se roku 1968 nakrátko rozpadl a v roce 1970 byl obnoven jako SSM. Mladá fronta fungovala jako tiskový orgán Ústředního výboru SSM. Podtitul Deník Ústředního výboru svazu socialistické mládeže měla od 12. listopadu 1970 až do 20. prosince 1989, kdy se přejmenovala na Deník československé mládeže. SSM byl po pádu komunistického režimu

podobně, které jsou často napojeny na politické strany.“⁴ (Hallin – Mancini 2008: 56) Dalším ukazatelem politického paralelismu je stupeň toho, jak se politické zaměření média projevuje v jeho obsahu, a rovněž „tendence mediálních osobností aktivně se podílet na politickém životě“, ať už z vlastního politického přesvědčení, za účelem kariérního postupu, nebo přímo členstvím v politické straně či zastáváním nějaké veřejné funkce.⁵ (Hallin – Mancini 2008: 56) „Poslední formou projevu politického paralelismu je pojetí role novinářů a žurnalistická praxe. V některých systémech a v některých historických obdobích novináři více zdůrazňují svou ‚publicistickou‘ roli, která převládala u politické žurnalistiky a znamená jasnou orientaci na ovládání veřejného mínění. Naopak v jiných systémech či historických okamžicích se novináři hlásí více k roli poskytovatelů neutrálních informací nebo zábavy, k orientaci, kterou si spojujeme s nízkou úrovní politického paralelismu.“ (Hallin – Mancini 2008: 56) Tyto poznatky dokonale vystihují poměry v československých médiích v době před sametovou revolucí a zejména poslední bod se velkou měrou vztahuje k tehdejší produkci zpravodajství, jak ukáží později (viz podkapitola 1.1).⁶

Pokud jde o roli novináře, nedemokratické systémy „často považují žurnalistiku za nástroj sociálního inženýrství, který musí sloužit žádoucímu společenskému rozvoji a musí také bránit zakořenění nežádoucích společenských trendů. Na rozdíl od liberálního přístupu, který staví novináře do role nestranných informátorů o událostech, autoritářský režim řadí novináře nekompromisně do systému ideologického řízení.“ (McNair 2004: 87) Novináři tak museli být především lidé politicky spolehliví, přičemž vedoucí pozice často obsazovali přímo členové KSČ. Tento trend byl zvláště zřetelný právě v letech normalizace, neboť po událostech tzv. Pražského jara a invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 režim pokládal za nutné média „očistit“ od pracovníků, kteří se ztotožňovali s demokratizačními tendencemi, a dostat je zpět pod svůj vliv. „V období

postupně rušen a místo něho byl 27. ledna 1990 ustaven Svaz mladých (dále jen SM) jako nástupnická organizace.

⁴ SSM, vydavatel Mladé fronty, byl řízen KSČ.

⁵ Například Zdeněk Hoření, který byl v letech 1983–1989 šéfredaktorem Rudého práva, byl zároveň členem Ústředního výboru KSČ (dále jen ÚV KSČ).

⁶ Politický paralelismus ovšem zdaleka není jen projevem nedemokratického režimu (ostatně sami autoři jej popisují ve vztahu k demokratickým státům, domnívám se však, že tento jev je velmi dobře aplikovatelný na sféru médií v předlistopadovém Československu). Například stranický tisk v období první republiky se také vyznačoval velkou dávkou politického paralelismu. Stejně tak, jak píše Hallin a Mancini, má odlišná míra politického paralelismu rovněž vliv na žurnalistickou kulturu ve smyslu samotného stylu psaní nebo zvýrazňování publicistiky oproti zpravodajství. (Hallin – Mancini 2008: 57)

70. a 80. let byla masová média důsledně podřízena aparátu KSČ, který prostřednictvím ideologického oddělení a oddělení masových sdělovacích prostředků usměrňoval kádrovou politiku novin a časopisů.“ (Bednařík – Jirák – Köpplová 2011: 335) Osobní přesvědčení novinářů tedy musela ustupovat „vyšším cílům“ mocenských struktur. Názory, které se odlišovaly od oficiální linie stanovené režimem, či kritická stanoviska vůči establishmentu se nepřipouštěla, neboť mohla představovat vážnou hrozbu pro jeho existenci.

Média v nedemokratickém režimu podléhají přísné kontrole a cenzuře. Co se týče československého kontextu konce 80. let, fungoval zde Federální úřad pro tisk a informace (dále jen FÚTI), který nad médii vykonával dohled. Uplatňoval se systém tzv. následné cenzury, jehož důsledkem byla autocenzura. (Končelík – Orság – Večeřa 2010: 209)

Avšak konec 80. let byl ve východním bloku již ve znamení Gorbačovovy *perestrojky* a *glasnosti*. Oba procesy, které přinášely postupné uvolnění, se pochopitelně dotkly i oblasti médií. „Zásadní přestavbový dokument pro mediální sféru nazvaný Uplatňování leninské zásady otevřené informovanosti veřejnosti tiskem, rozhlasem a televizí přijalo předsednictvo ÚV KSČ v říjnu 1987. Faktické projevy uvolnění v médiích byly však velmi pomalé.“ (Končelík – Orság – Večeřa 2010: 216)

1.1 Tzv. komentované zpravodajství

Tehdejší zpravodajská produkce se tak vlivem principů popsaných výše vyznačovala značnou trivialitou a dnešnímu recipientovi by zřejmě neříkala zhora nic. Byla fádní a nudná, pojednávala v podstatě o stále stejných, ze současného úhlu pohledu často až banálních věcech.

Jak můžeme doložit na příkladu deníku *Mladá fronta*, stránky tisku plnily především informace o státních návštěvách a schůzkách vrcholných představitelů zemí východního bloku, zprávy z jednání vlády nebo předsednictva ÚV KSČ. Výjimkou

Například americká žurnalistika se orientuje spíše na informace, kdežto evropská si více potrpí na komentáře a analýzy.

nebyly ani otištěné celostránkové projevy politiků, prohlášení vlády, celé tiskové zprávy i články převzaté z tisku jiných států sovětské sféry vlivu. Soudruzi si mezi sebou v rámci různých příležitostí prostřednictvím tisku také vyměňovali blahopřejné telegramy.

Aby se událost stala zprávou, důležitý byl její soulad s oficiální linií, již se tisk musel držet. Úkolem novináře pak bylo dívat se na událost či jev, o nichž referoval, z hlediska leninské doktríny a v jejím duchu je interpretovat publiku. Na rozdíl od zpravodajství, které známe dnes, zde fakta při sestavování zprávy nebyla tím nejdůležitějším. Podstatné bylo vysvětlovat lidem „pravý význam“ událostí tak, jak jej definovala ideologie. (Peterson – Schramm – Siebert 1956: 120, 124) Proto byl větší důraz kladen na postavení novináře jako komentátora, což se však promítalo i do zpravodajských materiálů. Tisk měl být kolektivním organizátorem, agitátorem a propagandistou.

Pro socialistickou žurnalistiku je charakteristické tzv. komentované zpravodajství. Co se formy týče, nedocházelo k oddělování zpráv a publicistiky, což znamená, že neexistovaly samostatné strany pro publicistické texty a jednotlivé zpravodajské rubriky, jak je běžné v nynější praxi Mladé fronty Dnes (v roce 1989 jsou v Mladé frontě takto odděleny jen rubriky Kultura a Sport). Materiály typu komentář, sloupek, či poznámka sice byly označeny, prolínaly se však se zpravodajskými texty, přičemž bylo zvykem, že zprávy rovněž obsahovaly hodnotící soudy, stanoviska a názory. Tyto prvky však nebyly obsaženy v žádné citaci nějakého relevantního zdroje (zprávy v tomto období se ostatně ve většině případů vyznačují minimálním počtem citací), nýbrž tvořily součást textu, který psal přímo novinář. Jako příklad uvádím zprávu z 18. listopadu 1989 Když skončil průvod (viz Příloha č. 1).

2. Normativní požadavky na zpravodajství 1. poloviny 90. let

S pádem komunistického režimu v Československu v roce 1989 se v důsledku celospolečenských změn začala transformovat také tuzemská mediální krajina. Média se hned v prvních dnech po 17. listopadu začala distancovat (i když zatím pouze neformálně) od svých vydavatelů a osvobozovala se. Ostatně právě svobodná média představují nezbytně nutnou podmínku pro fungování demokratického systému.

Mladá fronta o revolučních událostech referovala ještě den poté v souladu s oficiální linií listu, kterou určoval SSM. O dění se zmiňovala jen krátce, přičemž je označila za „protispolečenské“. (Když skončil průvod. Mladá fronta, 18. 11. 1989, roč. XLV, č. 272, s. 2, viz Příloha č. 1) KSČ však v následujících dnech již nemohla předstírat, že se nic významného neděje. Obsah médií se začal proměňovat. Reagoval na aktuální situaci, což v tehdejší plánované žurnalistice, kde se určité informace (například o akcích zaměřených proti režimu) do médií dostávaly opožděně, dosud nebylo zvykem. Do tisku pronikaly materiály, které podporovaly revoluci nebo kritizovaly komunistický režim. Novináři se snažili přinášet pravdivé a nezmanipulované informace o listopadových událostech. V Mladé frontě je tento vývoj patrný od vydání z 20. listopadu 1989.

Média v Československu tak již v prvních porevolučních dnech začala směřovat ke svému novému postavení a roli, přičemž coby vzor v tomto procesu jim posloužil liberálně demokratický model uplatňovaný v rozvinutých západních společnostech. Postupně tak docházelo k demokratizaci médií, která se začala oprošťovat od vlivu státu, KSČ nebo organizací podřízených straně. „Hned první vývojová fáze transformace znamenala naprosté opuštění totalitního (sovětského) modelu řízení médií. Média byla odstátněna a liberalizovala se. Jejich postupná privatizace s sebou nesla vytvoření na státu nezávislé vlastnické struktury.“ (Končelík – Orság – Večeřa 2010: 256)

Pokud jde o vývoj v oblasti tištěných periodik, u těch, která existovala již před sametovou revolucí, docházelo k přizpůsobení se novému prostředí a k proměně v listy, „které formují českou mediální krajinu do současnosti (např. deníky Mladá fronta, Rudé

právo či týdeník Hospodářské noviny, který se změnil v deník).“ (Bednařík – Jirák – Köpplová 2011: 371) V případě Mladé fronty ztratil SSM vliv na chod redakce a utváření obsahu poměrně záhy. Tehdejší vedení titulu reprezentované šéfredaktorkou Miroslavou Moučkovou postupně oslabovalo, až nakonec muselo odejít úplně. List od 19. prosince 1989 nově vedl Libor Ševčík, který však stál v čele neformálního vedení již od posledního listopadového týdne. SSM a poté SM byl však stále vlastníkem deníku.

K privatizaci Mladé fronty a úplnému osamostatnění se na mládežnické organizaci došlo až na základě iniciativy zaměstnanců listu, kteří 27. července 1990 podepsali smlouvu o založení akciové společnosti MaF.⁷ Od 1. září 1990 se pak deník přejmenoval na Mladou frontu Dnes s podtitulem Zpravodajský list.

Přechod do soukromého vlastnictví titulům umožňoval sloučení se zahraničními vlastníky, kteří do nich přinášeli kapitál potřebný pro modernizaci redakcí. Vydavatel Mladé fronty Dnes se propojil s francouzskou společností Socpresse, a na základě zakladatelské smlouvy z 31. prosince 1991 tak vznikla akciová společnost Mafra. Socpresse v roce 1994 získal ve společnosti většinový podíl, který v listopadu téhož roku prodal německému holdingu Rheinisch-Bergische Druckerei und Verlagsgesellschaft mbH. Ten je majoritním vlastníkem Mafry dodnes.

Transformace na poli tisku znamenala také obnovení periodik, která byla za bývalého režimu zakázána (Lidové noviny). Rozvíjely se tituly, které byly vydávané dosud samizdatově (Revolver Revue), a rovněž vznikala tištěná média, která dříve vůbec neexistovala (bulvární listy – například Blesk). Některá periodika naopak transformaci nezvládla a přestala vycházet (Lidová demokracie Práce, Zemědělské noviny, Svobodné slovo aj.).

⁷ „Deník byl z rozhodnutí ÚV SSM k 1. lednu 1990 převeden pod vydavatelství Mladá fronta.“ (Bednařík – Jirák – Köpplová 2011: 372) List se snažil z vlastnictví mládežnické organizace vymanit od listopadových událostí až po založení akciové společnosti MaF. SM s privatizací listu nesouhlasil. „Jednání mezi SSM (*autoři knihy zde používají tuto zkratku, ačkoliv SSM v létě 1990 již neexistoval – poznámka autorky*), který tím přicházel o prestižní titul, a redaktory byla dramatická, ale skončila dohodou, na jejímž základě mohla Mladá fronta Dnes vycházet.“ (Bednařík – Jirák – Köpplová 2011: 372) Redaktoři deníku argumentovali tím, že mládežnická organizace Mladou frontu nezaložila. SM spolu s listem přišel také o zisk, který byl titul povinen svému majiteli odvádět. Privatizace vyvolala diskuze a názory na ni jsou sporné. Proces někdy bývá označován za protiprávní, nicméně při pozdějším prověření žádné pochybení shledáno nebylo. Privatizací se zabývala v roce 1998 policie a byla též přezkoumána v rámci akce Čisté ruce.

Proměna společenských pořádků se do mediálního systému promítla zásadním způsobem, a to jak po stránce formální a institucionální, tak z hlediska změny jejich postavení, role a funkce. Nové demokratické uspořádání na ně kladlo zcela jiné požadavky.

2.1 Normativní požadavky obecně kladené na média ve společnosti liberálně demokratického typu

Média jsou v liberálně demokratickém systému považována za instituce svobody projevu, která představuje jedno ze základních práv člověka. Slouží jako fórum k veřejné diskuzi a jsou prostorem, který poskytuje mnoha stranám názorového spektra příležitost k vyjadřování rozmanitých, třeba i protichůdných stanovisek. „Je žádoucí, aby systém médií vykazoval takovou škálu výstupů, které odrážejí rozmanitost společnosti, zejména v klíčových aspektech politiky, náboženství, etnické příslušnosti, kultury a podobně. Média by měla být otevřená novým hnutím a myšlenkám a měla by umožňovat přiměřený přístup menšin.“ (McQuail 2009: 179)

Povolání novináře se zde těší velké míře profesionalizace. Žurnalisté se často sdružují do vlastních profesních organizací, jako jsou různé novinářské svazy či syndikáty. Novináři při výkonu své práce vyznávají systém profesních hodnot, které bývají zakotveny v etických kodexech.⁸

Média se vyznačují politickou neutralitou, zachovávají si nezávislost na vládě či politických stranách, s čímž také souvisí funkce žurnalistiky kritizovat a kontrolovat. „Liberální demokracie uplatňuje nízký stupeň politické kontroly nad médii a politické elity vykazují vysoký stupeň tolerance vůči nevídaným a kritickým postojům, které novináři v takovém systému zaujímají. Liberálně demokratický politický systém navíc novinářskou kritiku elit jako podmínku své legitimacy vyžaduje. Kritická a pluralistická žurnalistika je považována za pojistku proti možnosti návratu autoritářské vlády a za

⁸ Socialistická žurnalistika se v předlistopadovém Československu také řídila etickým kodexem. Dokument nazvaný Zásady etiky socialistického novináře byl přijat na VII. sjezdu Československého svazu novinářů (dále jen ČSSN) 25. května 1977. (Končelík – Orság – Večeřa 2010: 245) Avšak hodnoty, které obsahoval, se s ohledem na roli médií v dobovém kontextu naprosto odlišovaly od těch, které bývají zakotveny v etických kodexech liberálně demokratických médií.

hlídacího psa, jenž upozorňuje na zneužívání politické moci těmi, kterým byla svěřena po volbách.“ (McNair 2004: 86)

Jediný, komu by média v liberálně demokratickém systému měla sloužit, jsou veřejnost a její zájmy.

Z výše popsaných zásad liberálně demokratického modelu médií vycházejí nároky kladené na zpravodajství, které by mělo ctít fakta a usilovat o co největší přiblížení se pravdě. Jeho úkolem je zprostředkovat veřejnosti informace, na jejichž základě si recipienti budou schopni utvořit vlastní obraz o světě kolem sebe.

Za ideál zpravodajství je považována objektivita, nicméně vzhledem k úskalím, která jsou spojena s možností jejího dosažení,⁹ se pro popis požadované úrovně zpravodajských materiálů používají výrazy jako „vyváženost, vědomá nezájatost a zdravý skepticismus a mezi metody, kterými lze alespoň přibližně rovnováhy dosáhnout, jsou řazeny: přesnost, jasnost a úplnost informování, odstup od tématu, diskriminaci vylučující přístup ke zdrojům informací, vědomá neutralita ve sporu několika skupin, pluralita uveřejňovaných názorů, vyloučení skrytých motivů i v dobré víře neřku-li stranění velkým inzerentům, jednoznačný zákaz zasahovat do skutečnosti, o které se referuje, a přísné dodržování terminologické neutrality.“ (Osvaldová, In: Zpravodajství v médiích 2011: 12) Zpravodajství má být nepředpojaté, nemělo by nikomu stranit a informace by měly být vždy ověřeny alespoň ze dvou na sobě nezávislých zdrojů. Mezi požadavky dále najdeme srozumitelnost, aktuálnost a poctivost „jak při výběru, tak při ztvárnění a následné prezentaci.“ (Osvaldová, In: Zpravodajství v médiích 2011: 19) Michael Kunczik k vlastnostem, kterými by se zpravodajství mělo vyznačovat, přidává ještě věcnost, správnost, neutralitu a věrnost skutečnosti. (Kunczik 1995: 109, 111) Rovněž je důležité dbát na důsledné oddělování

⁹ Objektivita je v žurnalistické profesi předmětem diskuzí a zabývá se jí řada teoretiků médií i filozofů (Bělohradský 2007, Kunczik 1995, McQuail 2009). Problematika tkví už v samotné definici pojmu. Lze jen těžko dosáhnout poznání jedné univerzální pravdy. Například dva různí lidé mohou o stejné události referovat odlišným způsobem. Novinář jako kterýkoli jiný člověk vyrůstal v určitém systému hodnot, od něhož se odvíjí jeho pohled na svět a od kterého není možné se stoprocentně oprostit. „Do zpravodajství se zároveň dostávají i předsudky, popř. životní postoj reportéra, což znamená, že se po určitých fenoménech dále neptá, ale považuje je za kulturní samozřejmost.“ (Kunczik 1995: 120) Vyznění zprávy rovněž může být ovlivněno stylem, kterým je napsána, titulkem či rozhodnutím editora, zda bude text umístěn na titulní straně, kde se obvykle nacházejí informace o nejvýznamnějších událostech. (Osvaldová, In: Zpravodajství v médiích 2011: 12)

zpravodajských a publicistických textů. Novináři by se měli vyvarovat toho, aby jejich vlastní názory a hodnotící soudy pronikaly do materiálů zpravodajské povahy. Důležitou roli zde hraje také jazyk, který autor při psaní zvolil. Ten by měl být striktně neutrální a měl by se vyvarovat jakkoliv citově zabarvených výrazů.

Přechod k liberálně demokratickému modelu médií se neobešel bez komplikací. Nesl s sebou jak pozitiva – média v duchu nových zásad přestala být nástrojem k manipulaci veřejného mínění, tak negativa, která formovala úroveň české žurnalistiky do současnosti. Období 1. poloviny 90. let bylo velmi turbulentní a transformace často probíhala, aniž by existovala příslušná mediální legislativa. Tvorba mediálních zákonů se za trendy v oblasti médií opožďovala.¹⁰ (Bednařík – Jirák – Köpplová 2011: 370) V důsledku vzniku mediálního trhu stále většího významu nabývala inzerce a reklama, v pozdějších letech pak docházelo ke komercializaci a bulvarizaci mediálního obsahu.¹¹

Nový mediální systém se formoval spontánně, navíc zde chyběla delší tradice nezávislých médií a kontinuita žurnalistické profese. Českoslovenští novináři byli v rámci politických změn v různých historických etapách nuceni opouštět své pozice. Po roce 1989 začala v médiích pracovat řada nových lidí, kteří sice nebyli spjati s komunistickým režimem, chyběly jim však zkušenosti, což mělo za následek nízkou profesionalizaci novinářského povolání. (Jirák – Köpplová, In: Dvacet let v českých médiích 2009: 50–51)¹²

V euforické době 1. poloviny 90. let nejvýznamnější hodnotu novinářovy práce představovala náhle uvolněná svoboda slova, a to i na úkor hodnot jiných, jako je třeba

¹⁰ Například nový tiskový zákon byl přijat až 22. února 2000 (zákon č. 46/2000 Sb.).

¹¹ Na přelomu 80. a 90. let 20. století, kdy se média v Československu stávala svobodnými, se trendy jako komercializace a komodifikace dostávaly v liberálně demokratickém systému do popředí. „Česká média vstoupila do prostředí postupné komodifikace své existence a komercializace svých obsahů ve značně oslabené pozici. Tradice ‚seriózních‘ médií prakticky neexistovala. Povědomí o trendech ve vývoji médií bylo v českém prostředí minimální. Proto se česká média komodifikovala a komercializovala rychleji a hlouběji než ve společnostech, kde existovaly kvalitní denní listy, kde vysílání mělo tradici služby veřejnosti a kde byly tradiční liberálně demokratické nároky na média hlouběji zažitě. Výsledkem je, že česká média se stala téměř jakousi laboratoří komercializace.“ (Jirák, In: Deset let v českých médiích 2005: 20)

¹² ČSSN jakožto profesní novinářská organizace oficiálně zanikl v lednu 1990. Nahradil jej Syndikát novinářů České republiky, jehož počátky sahají už do prvních polistopadových dní. Ovšem členství v něm bylo (stále je) nepovinné, syndikát nemá možnost udělovat médiím či novinářům sankce za pochybení a organizace se netěší velké profesní autoritě.

princip odpovědnosti vůči subjektům, o kterých zpravodajství referuje. „Počátky transformace mediálního systému v České republice po listopadu 1989 jsou charakteristické absencí hlubší diskuse o etických problémech novinářské práce. Média a novináři existující více než čtyřicet let v autoritářské (resp. totalitní) společnosti chápali každou normativní regulaci (včetně principu samoregulace) jako omezování svobody slova a médií. Svoboda slova – a pokud možno její co nejširší vymezení – byla hlavním principem, kterým žurnalisté v té době argumentovali. Myšlenka, kterou bychom s jistým omezením mohli nazvat společenskou odpovědností žurnalistiky, a diskuse o etických aspektech práce novinářů, které s sebou přinášejí samoregulační pravidla, se po listopadu 1989 stávaly úvahami téměř kacířskými.“ (Moravec, In: Deset let v českých médiích 2005: 53)¹³

Ze zásad zpravodajství, které vyznávají novináři v liberálně demokratickém pojetí, na povrch nejvíce vystupoval požadavek na jeho oddělení od publicistiky. Právě tento prvek měl významný vliv na tvorbu zprávy a sehrál důležitou roli při proměně tohoto žánru, jak ukáži v poslední kapitole.

2.2 Svoboda slova jako základní hodnota

Svoboda slova sice byla naplňována záhy po událostech 17. listopadu, avšak do legislativy byl tento princip zakotven až později. Jako první zákonné opatření, které se týkalo nových poměrů, byl 28. března 1990 přijat zákon č. 86/1990 Sb., který novelizoval tiskový zákon z roku 1966 (zákon č. 81/1966) a cenzuru prohlásil za nepřípustnou. Listina základních práv a svobod, jejíž článek 17 přímo obsahuje svobodu projevu a právo na informace, se stala součástí ústavy v březnu 1991 na základě zákona č. 23/1991 Sb. FÚTI coby orgán, který vykonával dohled nad médii, byl zrušen zákonem č. 166/1990 Sb. přijatým 7. května 1990.

¹³ Do roku 1995 nemělo žádné tuzemské médium svůj etický kodex. Jako první přijala etický kodex 27. září 1995 Česká televize (Kodex ČT). Po něm 18. června 1998 následoval Etický kodex novináře Syndikátu novinářů ČR. Prvním českým tištěným médiem, které přijalo podobný dokument, byl 5. října 1998 časopis Týden. Mladá fronta Dnes má etický kodex od 18. března 2002.

2.3 Oddělování zpravodajství od publicistiky

Zaměřuje-li se zpravodajství na fakta a je-li jeho úkolem informovat, cílem publicistiky je zasazovat tato fakta do kontextu, analyzovat je, vysvětlovat a hledat jejich příčinu či souvislosti mezi nimi. Publicistické texty logicky obsahují hodnotící soudy, stanoviska, názory nebo komentáře autora, a jsou tedy vysoce subjektivní. „Vztah mezi zpravodajstvím a publicistikou je vztahem mezi faktem a názorem na něj.“ (Osvaldová, In: Zpravodajství v médiích 2011: 13)

Jak bylo popsáno výše, charakteristickým rysem socialistické žurnalistiky bylo, že novináři tuto zásadu nedodržovali. V Mladé frontě Dnes se během 1. poloviny 90. let začaly názory ze zpráv vytrácet a postupně docházelo ke striktnímu oddělování obou typů materiálů. Nešlo však o změnu, která by se udála ze dne na den, nýbrž o pomalejší proces. Zpravodajství se tedy i v tomto období vyznačovalo vysokou měrou politické účasti. (Jiráček – Köpplová, In: Dvacet let v českých médiích 2009: 51)

V prvních letech transformace list podobným způsobem jako dříve informoval o státních návštěvách a setkáních českých politiků s jejich zahraničními protějšky. V Mladé frontě Dnes najdeme otištěné dokumenty oficiální povahy, jako je například program Občanského fóra nebo Listina základních práv a svobod (obojí Mladá fronta Dnes, 14. 1. 1991, roč. II, č. 11, s. 2). List dával možnost představitelům nově se ustavujícího demokratického zřízení publikovat své úvahy, nadále se vyskytovaly přetištěné politické projevy (Dva roky na vybudování demokracie. Úryvky z projevu prezidenta republiky Václava Havla k novému československému parlamentu. Mladá fronta, 30. 6. 1990, roč. XLVI, č. 152, s. 3). Názorové a zpravodajské materiály se mísily a zpočátku nebylo výjimkou, že text zprávy zahrnoval osobní stanovisko redaktora. Rozdíl ovšem tkvěl v tom, že se tak již nedělo na politickou objednávku či za účelem manipulace veřejného mínění, nýbrž zřejmě vlivem chybějících zkušeností s liberálně demokratickým modelem.

3. Zavádění nových technologií do žurnalistické produkce po listopadu 1989

Nové technologie, především pak internet, jsou považovány za nástroje, které přispívají k větší míře demokratizace a svobody. Zejména proto, že poskytují takřka každému prostor pro vyjádření svých myšlenek a názorů. Převratný a rychlý vývoj v oblasti nových technologií za poslední dvě desetiletí zásadně proměnil novinářovu práci, obsah médií a měl dopady i na publikum.

Vlivem inovací se mediální produkce zglobalizovala. „Téma ‚globalizace‘ zachycuje různé debaty o výhodách a nevýhodách nebo jen o důsledcích pro již existující obsah a formy. Vede globalizace k homogenizaci, rozrůznění nebo hybridizaci? Mohou přežívat i menšinové formy a mohou se rozvíjet nové?“ (McQuail 2009: 126) Ačkoliv jsou inovace rozšířením dosavadních možností mediální nabídky, v souvislosti s nimi a globalizací se též hovoří o mizení rozdílů mezi médii či stírání národních specifik jednotlivých žurnalistik ve prospěch liberálně demokratického modelu. Ten v současném světě nabývá na významu. Média ve státech, které přecházejí od autoritářského režimu k demokratickému zřízení, přebírají prvky tohoto konceptu. Pro tento proces se vžilo označení amerikanizace.

Pokud jsou nové technologie dnes považovány za prostředek, který v autoritářských systémech napomáhá demokratizaci a liberalizaci, pak v polistopadovém Československu šlo spíše o proces opačný. Společenská změna nebyla důsledkem nových technologií, nýbrž inovace do médií byly zaváděny v důsledku revolučních změn po roce 1989.

Co se technických podmínek týče, v porovnání s vývojem v zahraničí na západ od nás byla československá média na konci 80. let 20. století značně opožděná. „S počátkem 90. let se začala zásadně měnit technická povaha mediální produkce ve světě a české prostředí – žádající inovace – bylo těmto změnám otevřené. Redakce a tiskárny tištěných médií byly zastaralé již v 70. a 80. letech, redakční systémy byly založeny na osobním kontaktu, telefonu a dálnopisu, tiskárny ve velké většině využívaly tradiční ‚horkou sazbu‘.“ (Bednařík – Jiráková – Köpplová 2011: 380) To vše se ale mělo postupně změnit.

Důležitým činitelem, který v tomto procesu hrál velkou roli, byl kapitál zahraničních investorů, kteří vstupovali na tuzemský mediální trh a s nimiž se média spojovala. Získávala tak finance potřebné k inovacím. Konkrétně v Mladé frontě Dnes propojení s francouzskou společností Socpresse pomohlo zřídit dvě zcela nové, už ofsetové tiskárny, a to v Praze a Olomouci.

Deník si též mohl dovolit zavést nový počítačový redakční systém, kterým se zpracovávala vydání. (Vítková 2007: 30) Tento systém byl poprvé použit pro číslo z 3. ledna 1991. „To, co je v našem případě převratnou novinkou, je bohužel všude na západ od našich hranic už řadu let naprosto běžně užívanou technologií. Podstoupili jsme riziko vpravdě revolučních změn v takovém rozsahu v republice jako první zcela ve vlastní režii s vědomím nevyhnutelnosti takového kroku.“ (Libor Ševčík. *Vážení čtenáři*. Mladá fronta Dnes, 4. 1. 1991, roč. II, č. 3, s. 2) Zavedení nové technologie se však neobešlo bez obtíží. „Chtěli jsme hned napoprvé pro vás připravit překvapení v podobě televizní přílohy, ale bylo to sousto příliš velké a tak se stalo, že část výtisků z pražské tiskárny byla expedována opožděně.“ (Libor Ševčík. *Vážení čtenáři*. Mladá fronta Dnes, 4. 1. 1991, roč. II, č. 3, s. 2) Redakce Mladé fronty Dnes v roce 1991 také začala přecházet z psacích strojů za počítače.

Nepostradatelnou součástí novinářovy práce nyní tvoří rovněž mobilní telefony. V českých redakcích se však začaly ve větším měřítku využívat až od roku 1996, „když od 1. července zahájili v české republice provoz dva operátoři digitální služby GSM.“ (Šmíd, In: *Deset let v českých médiích 2005*: 27) Analogové mobily sice byly dostupné již dříve, jejich cena však byla příliš vysoká na to, aby si redakce mohly dovolit pořídit každému novináři služební přístroj. Byly tak pouze raritou. Mladá fronta Dnes v 1. polovině 90. let takový přístroj vlastnila.

Pokud jde o internet, technologii, která v uplynulých dvou desetiletích ovlivnila a stále ovlivňuje oblast médií snad nejvíce, ten byl ke komerčním účelům zpřístupněn až 1. července 1995. Do té doby byl výhradně akademickou záležitostí. Československo bylo k síti připojeno 13. února 1992, ale vysoké školy měly internet již dříve.

Jako předchůdce internetu od roku 1990 existovala síť FIDO. Na ni se mohly připojit tzv. počítačové služby, které například umožňovaly posílat textové zprávy.

Skrze ně bylo možné využívat elektronickou poštu. Nahrazovaly tak on-line služby, které ve světě za úplatu umožňovaly sdílení mediálního obsahu.¹⁴ Nazývaly se BBS (Bulletin Board System), přičemž nejpopulárnější z nich byla Infima. „Zakladatelé Infimy plánovali v roce 1991, že na BBS zveřejní elektronický obsah čtyř periodik: MF Dnes, Lidových novin, Mladého světa a anglicky psaného týdeníku Prague Business Journal. Vydavatelé však o tuto nabídku neprojeví zájem.“ (Čermák, In: *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. 2009: 19)

Ve světě se první bezplatné noviny na webu¹⁵ ocitly až v roce 1994 a šlo o týdeník Palo Alto Weekly. V průběhu roku 1995 pak na web své elektronické verze začaly umisťovat též prestižní světová média, jako byl například britský Guardian. Další tituly následovaly. V České republice byl prvním ryze on-line médiem Neviditelný pes, který v roce 1996 založil Ondřej Neff. Z tištěných médií měla elektronickou verzi jako první právě Mladá fronta Dnes. Idnes.cz však vznikl až v roce 1998.

Změny, ke kterým v období let 1989–1995 došlo, tak představují jakýsi předstupeň pozdějšího vývoje, který vyústil ve vznik zcela nového, tzv. on-line média a který byl ve znamení masivní internetizace a digitalizace.

3.1 Vliv nových technologií na zpravodajství

Nové technologie usnadnily a zjednodušily práci novináře, změnily způsob přenosu informací. „Zlepšování komunikačních technologií silně ovlivnilo způsob sběru, zpracovávání i šíření informací.“ (Trampota 2006: 173)

¹⁴ „Uvádí se, že v roce 1993 publikovaly svůj obsah elektronicky zhruba dvacetery noviny v celém světě, přičemž většina z nich k tomu využívala placené online služby jako America online či Prodigy.“ (Čermák, In: *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. 2009: 19) Dalšími službami tohoto typu byly CompuServe nebo Source.

¹⁵ Přestože se internet a web používají jako synonyma, jde o odlišné věci. „Internet je celosvětová decentralizovaná síť vzájemně propojených počítačů. ... Naproti tomu web je službou, která na internetu funguje. Je to protokol umožňující na internetu propojených počítačích sdílení obsahu.“ (Čermák, In: *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. 2009: 15)

Internet zbořil prostorové i časové hranice. Dnes je možné v reálném čase sledovat událost, která se odehrává na druhém konci světa. Do mediální produkce s sebou též přinesl stále zesilující požadavek na rychlost a tlak na aktuálnost zpráv. Nestal se ovšem jen platformou pro nové médium, ale také „slouží jako nástroj snadné a rychlé komunikace s informačními zdroji prostřednictvím elektronické pošty a zároveň jako ohromná databáze informací různého druhu, kterou mají redaktoři téměř pořád „po ruce“.“ (Trampota 2006: 179)

S ohledem na to, že nové technologie na českou mediální scénu naplno pronikaly až po roce 1995, se ovšem o podobně převratných změnách a vlivu inovací na zpravodajství ještě mluvit nedá.

Pokud jde o situaci v Mladé frontě Dnes, list si díky tomu, že vznikly nové tiskárny, mohl dovolit vyšší kvalitu tisku, čitelnější písmo a lepší reprodukci fotografií. I přesto byl list stále černobílý, k dispozici měl jen červenou doplňkovou barvu. Zvýšila se úroveň tiskárenského vybavení a technologie. Deník mohl rozšířit počet stran a zprofesionlizovat grafickou úpravu.

Zavedení počítačového redakčního systému umožňovalo posunout čas uzávěrky na pozdější dobu, čímž mohl list lépe obstát v konkurenci s ostatními médii.

Nové technologie tak měly vliv na organizaci novinářovy práce a způsob zpracování zprávy po technické stránce, nikoliv však z hlediska skladby žánru.

4. Posun v žánrové skladbě českého zpravodajství a vytváření nových novinářských standardů v deníku Mladá fronta Dnes

4.1 Definice žánru

Genologie, věda zabývající se teorií literárních druhů a žánrů¹⁶, zná s ohledem na různé koncepce více způsobů, jak žánr definovat. Jak bylo naznačeno již v úvodu této práce, žánr lze považovat jednoduše za prostředek komunikace nebo nástroj literatury. (Pospíšil 1998: 16–17) Jako žánr lze označit formu literárního obsahu, ať už se jedná o konkrétní výstup spisovatelovy činnosti, tedy reálně existující text, nebo pouhý model takového textu, tedy jeho předlohu. (Mocná – Peterka 2004: 5–6, Pavera – Pospíšil 2003: 19, Petruš 2000: 72) „Literární žánry jsou jediným způsobem existence literatury, právě jimi se realizuje jak tvar literárního díla, tak pohyb literatury jako historického procesu.“ (Pospíšil 1998: 12) Žánr též může být vnímán coby „struktura složená z hierarchicky uspořádaných prvků.“ (Pospíšil 1998: 16)

Slovo *literatura* či *literární* v prvním odstavci by docela dobře mohlo být nahrazeno výrazem *zpravodajství* nebo *zpravodajský*. Ostatně teorie zkoumající žurnalistické žánry převzala mnoho poznatků včetně terminologie právě z literární vědy, v rámci níž se vyvíjela a poté se vydělila. Stejně, jako jde skrze žánry pozorovat evoluční tendence literatury, lze jejich prostřednictvím sledovat také trendy a směry, kterými se ubírá zpravodajství. V teorii žurnalistiky „se pojem žánr vžil jako pojmenování mediálních schémat, zároveň také jako pojmenování mediální nabídky.“ (Osvaldová, In: Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky 2009: 106) „Žánry představují souhrn označení pro takovou skupinu žurnalistických děl, která se vyznačují určitými společnými prvky, především tematickými a kompozičními, které lze zároveň identifikovat podle určitých

¹⁶ Pojmy *žánr* a *druh* se v žurnalistice někdy používají jako synonyma, avšak v literární vědě se jimi označují dvě rozdílné formy. Za druh lze považovat lyriku, epiku a drama. Jako žánry jsou nazývány útvary, které vznikají uvnitř těchto druhů – například žánrem epiky je román. Na základě takového třídění by žurnalistickými druhy mohlo být zpravodajství a publicistika, jednotlivými žánry by pak byla zpráva nebo třeba sloupek.

charakteristických rysů, historicky vzniklých, avšak zároveň v čase proměnlivých.“ (Halada – Osvaldová 2007: 243)

„Žánry se utvářely po staletí, ve svých archetypových podobách po tisíciletí a přemýšlení o nich je takřka stejně staré.“ (Pavera – Pospíšil 2003: 22) „Teoretická reflexe a taxonomie literárních druhů a žánrů sahá do starověku, až k Platonovi a Aristotelovi.“ (Mocná – Peterka 2004: 5) Zřejmě právě proto, že žánry za sebou mají dlouhý historický vývoj, procházely rozdílnými dějinnými etapami a často existovaly v naprosto odlišném kontextu, docházelo k jejich metamorfózám, modifikacím a posunům v jejich skladbě. Ani současná postmoderní doba, pro niž je rozvolňování dříve přesně vymezených hranic přímo typickou vlastností (Bauman 1995), není výjimkou. Žánry se mění. Zkoumání jejich dynamiky a zejména odpověď na otázku, proč k takovému procesu dochází, je základní otázkou soudobé genologie.

4.2 Proměny žánru

Žánry se skládají z určitých formálních, tematických, obsahových, strukturních a stavebních prvků, podle kterých jsou identifikovatelné. Píše-li autor například zprávu, má na paměti určité rysy, na jejichž základě se zpráva odlišuje od ostatních žánrů a které jsou pro ni charakteristické. Zjednodušeně řečeno disponuje nějakou vžitou představou, jak by zpráva měla vypadat. Tyto prvky však hrají důležitou roli také při procesu, kdy dochází ke vnímání výsledného díla čtenářem. Recipient například ví, jakými kritérii se vyznačuje zpráva nebo reportáž. Znaky žánru mu pomáhají orientovat se mezi nimi, a někdy dokonce mohou předurčovat výběr konkrétního typu textu. Používá se zde termín žánrové povědomí, „které představuje tedy jeden z kódů, jehož znalost umožňuje komunikaci mezi autorem a vnímatelem díla.“ (Petrů 2000: 93)

Žánry se přitom mohou projevovat vnitřními i vnějšími odlišnostmi. Mezi vnitřní atributy můžeme zařadit třeba způsob, jakým je text strukturován, za shodu vnější povahy je možné pokládat grafické vyznačení, kterým se jeden žánr vymezuje vůči ostatním. Například fejeton se v novinách zpravidla nacházel v dolní části strany pod čarou.

Ovšem jednotlivé elementy, tyto žánrové charakteristiky, v průběhu času procházejí změnami. Žánr není vnímán jako „ustrnulý model, nýbrž jako entita polymorfní, složená z fragmentů jiných žánrů, jako mobilní a nezavršená struktura, podobající se ‚tekutým pískům‘.“ (Pavera – Pospíšil 2005: 17) Obecně platí, že prvky, které žánr tvoří, lze rozdělit na dominantní a variabilní. Dominantou se myslí ta složka, která převládá, díky níž je jeden žánr nezaměnitelný s jinými, a neměla by se tedy modifikovat. Naopak variabilní prvky jsou ty, které podléhají změnám a v různých časových obdobích mohou být rozdílné. Na jejich základě se dají pozorovat jednotlivé vývojové varianty žánru. Avšak poměr mezi stávajícími a novými složkami žánru je rozhodující pro jeho pochopení. Proměna žánru může mít jak pozitivní, tak negativní důsledky. Někdy přispívá k jeho aktualizaci, žánr je díky své modifikaci schopen obstát i v následující epoše. Pokud však nové prvky převládají a dominanta ustoupí do pozadí, může se stát, že žánr přestane být srozumitelným pro recipienty.

Je otázka, zda se pak ještě jedná o tentýž žánr. „Je rozdíl mezi žánrovým modelem a jeho pojmenováním.“ (Petrů 2000: 73) Jinými slovy, označení žánru může v jiném období nebo třeba v jiné zemi signalizovat odlišný útvar. Taktéž je možné „materiály za jiné konstelace definovat nově – tedy zpětně redefinovat a zařadit do jiné žánrové složky.“ (Osvaldová, In: In: Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky 2009: 109)

Důvodem modifikací může být řada faktorů. Velkou roli zde jistě hrají historické okolnosti, dobový kontext a společenské podmínky existence žánrů. Celý žánr nebo jeho varianta, která je v daném období preferovaná, též může být spojena s výraznou autorskou osobností, přičemž „do hry tu vstupuje autorova zkušenost, vzdělání, sociální postavení a sociální role.“ (Osvaldová, In: Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky 2009: 106) Za zmínku v neposlední řadě stojí i příchod zcela nového, dosud neznámého média. Ostatně v současnosti jsme právě s ohledem na objev internetu jako nové platformy pro sdílení obsahu svědky takového procesu. K metamorfózám rovněž dochází v důsledku toho, že se mění funkce žánru. „Důležitým žánrotvorným faktorem je také národní specifikum, myšlení, cítění, celková mentalita národního celku.“ (Pospíšil 1998: 20)

Žánrové posuny jsou různé. Některé žánry se mohou vyznačovat větší mírou stability a soudržnosti, jiné naopak mohou být proměnlivější a náchylnější k transformacím. Pro popis takových vlastností žánru se používá pojem *žánrové rozpětí*, který „ukazuje na potence žánru pojmout do sebe nové tvary, na jeho plasticitu a schopnost akomodace.“ (Pospíšil 1998: 27)

Dochází k prolínání prvků jednotlivých žánrů, jejich míšení a kombinování. Žánry se mohou diferencovat nebo může docházet k postupnému smazávání rozdílů mezi nimi. (Mocná – Peterka 2004: 8) Jednotlivé znaky překračují vymezené žánrové hranice, přičemž tak na jejich pomezí vznikají různé hraniční či nové hybridní žánry, které se formovaly syntézou prvků z několika samostatných žánrů. Složky, které dříve tvořily součást jednoho útvaru, nyní mohou prostupovat žánr druhý. Stejně jako je některý žánr schopen pojmout nové prvky, jinde naopak mohou některé znaky vymizet. Může se stát, že dojde ke vzniku zcela nového útvaru, přičemž nějaký jiný žánr mohl posloužit jako tzv. *podloží* (Pospíšil 1998) pro jeho genezi. Prvky, které dříve představovaly žánrové dominanty, mohou být zatlačovány do pozadí a ztrácet na významu. To samé se děje s celými žánry. Zatímco v některém období je určitý žánr upřednostňován, jindy se může stát pouze okrajovou záležitostí nebo vymizí úplně. Například *soudničku* bychom v současné mediální produkci hledali těžko. V takovém případě se pak mluví o krizi či úpadku žánru. V této souvislosti se též diskutuje o jeho úplném zániku. Nicméně tady je třeba mít na paměti, že žánry se spíše transformují, než aby přestaly existovat úplně. To, že nějaký žánr v určitém období zcela vymizí, neznamená, že zanikl navždy. Je totiž možné, že se opět objeví v nějaké příští epoše například s novou autorskou osobností nebo vlivem zájmu publika. „Každý žánr existuje v genologickém systému jako historický jev, který je buď v dané epoše produktivní, nebo stojí mimo živý literární proces, ale potenciálně nelze nikdy vyloučit jeho aktualizaci.“ (Petrů 2000: 94)

4.3 Definice novinové zprávy

Jediným žánrem zpravodajství je zpráva a její typy.¹⁷ „Zpráva coby základní kámen zpravodajství, je definována jako žurnalisticky zpracovaná informace o něčem, co se stalo nebo nestalo, stane nebo nestane, nebo o změně nějakého stavu. Fakta, děje nebo myšlenky při tom pouze zaznamenává, sumarizuje, konstatuje.“ (Osvaldová, In: Zpravodajství v médiích 2011: 22) Přímou z definice logicky vyplývá, že by se měla vyvarovat jakéhokoliv hodnocení nebo analýzy skutečnosti, o níž referuje. To, zda se nějaká událost nebo jev stanou zprávou, ovlivňuje soubor zpravodajských hodnot, které novinářům pomáhají rozhodovat se, co stojí za zpracování a co ne.¹⁸

„Při vymezování zprávy jsou jako její základní vlastnosti zdůrazňovány aktuálnost, novost, zajímavost a významnost (pro určitý, různě široký okruh recipientů), správnost věcná i v souvislostech. Fakta ve zprávě použitá mohou být nová absolutně (pokud se věc udála poprvé) nebo relativně (pokud se o věci mluví opět, tentokrát v nových vazbách).“ (Osvaldová, In: Zpravodajství v médiích 2011, s. 22)

Co se obsahu týče, elementárními informacemi, které by v textu české zprávy neměly chybět, jsou odpovědi na otázky kdo, co, kde, kdy, popřípadě jak a proč.¹⁹

Zprávu lze komponovat třemi základními způsoby. Chronologický postup skutečnost zachycuje tak, jak se vyvíjela v čase. Oproti tomu akcentující styl nejprve zdůrazňuje to, co je v informaci nejdůležitější, a nedbá tak na časovou souslednost. Dále postupuje k méně podstatným údajům. Zpráva komponována logickým způsobem začíná tím, že objasňuje příčinu události nebo jevu. Akcentující postup je v současné době nejvyužívanější, což souvisí i s grafickým znázorněním struktury zprávy, pro které se používá obrácená pyramida.

¹⁷ Mezi typy zprávy patří denička, noticka, lokálka, fleš, jednosloupek, skládaná zpráva a dialogizovaná zpráva.

¹⁸ Zpravodajské hodnoty jsou souborem „kritérií, podle nichž se zprávy sestavují.“ (Trampota 2006: 37) Základními zpravodajskými hodnotami jsou například dopad, časový rozměr, blízkost, konflikt, naléhavost, novost, relativita. (Burns 2004: 63) Soubor zpravodajských hodnot se může odlišovat s ohledem na zvyklosti konkrétního média.

¹⁹ V angloamerické žurnalistice existuje tzv. pět W – what, who, when, where, why. Někdy se přidává také H – značí otázku how. (Ferguson – Patten 1986: 79) V německé tradici se setkáme se 6 W – was, wer, wann, wo, warum, wie.

Zprávu lze členit na dvě části – čelo (anglicky lead) a trup (anglicky body). „Čelo je nejtěžší částí zprávy, protože je nejdůležitější.“ (Ferguson – Patten 1986: 77, přeloženo autorkou). Obsahuje jádro sdělení, ty nejdůležitější informace tak, aby se recipient dozvěděl podstatu zprávy, aniž by ji musel číst celou. Čelo by mělo být koncipováno tak, aby v případě nutnosti bylo použitelné samo o sobě bez trupu. Body přináší spíše doplňující a rozšiřující informace, zpravidla obsahuje zajímavé, leč méně důležité detaily. Takovým informacím, které zprávu zasazují do širších souvislostí, se říká background.

Z jazykového hlediska jsou pro zpravodajství typické krátké, srozumitelné věty. Namísto komplikovaných větných konstrukcí a složitých slovních spojení se preferuje strohost a stručnost. Neutralita výrazů a spisovnost napomáhá přiblížit se k objektivitě. (Šebesta, In: Zpravodajství v médiích 2011: 133) Upřednostňuje se použití er-formy a minulý čas.

Nedílnou součástí zprávy tvoří citace. „Reprodukce toho, co lidé říkají, je možná nejzákladnější funkcí žurnalistiky.“ (Ferguson – Patten 1986: 110, přeloženo autorkou) Existuje několik způsobů, jak s těmito výroky naložit. V textu je lze označit jako přímou či polopřímou řeč – pak jde o přesný a doslovný přepis toho, co dotyčný řekl. Je rovněž možné převést je do nepřímé řeči, popřípadě parafrázovat. V praxi se též objevují případy, kdy citací začíná čelo zprávy. To se ovšem nedoporučuje, takové čelo se nepovažuje za zdařilé. (Ferguson – Patten 1986: 118) Citace podporují autentičnost sdělení.

4.4 Proměna zprávy v deníku *Mladá fronta Dnes*

Posun v žánrové skladbě českého zpravodajství v letech 1989–1995 a vytváření nových novinářských standardů v deníku *Mladá fronta Dnes* byl postupný, několikaletý proces. Během něho došlo k natolik zásadní proměně zprávy, že na začátku a na konci zvoleného období proti sobě stojí dva téměř odlišné žánry. Metamorfózy zprávy by vlastně bylo možné rozdělit do dvou časových intervalů. Nejvýraznější posun probíhal do přelomu let 1991 a 1992, kdy byl proces formování nových skladebných prvků zprávy dovršen. Druhá etapa pak byla ve znamení jejich posilování a upevňování.

Následující podkapitoly na základě charakteristiky zprávy v měsíci říjnu každého roku znázorňují, k jakým změnám přesně docházelo.

4.4.1 Říjen 1989

Zpráva z října 1989 má se současným pojetím jen pramálo společného. Platí zde pravidlo, že pojmenování žánru ve dvou různých obdobích nemusí vždy znamenat to samé. Některé prvky, které jsou pro ni typické, vyplývají z tehdejší funkce zpravodajství přesvědčovat a získávat masy, což logicky předurčovalo určité atributy žánru. Jde rovněž o takové znaky zprávy, které se v příštích letech nejvíce měnily.

Jak už bylo naznačeno v 1. kapitole, zpravodajské materiály se neoddělovaly od publicistických a subjektivní hodnocení událostí tvořilo nedílnou a naprosto běžnou součást samotné zprávy. Tento zvyk je navíc umocněn použitím *ich-formy*, která subjektivizaci zprávy podtrhuje. Redaktoři Mladé fronty v textu užívají zájmeno *my*, a události tak recipientům často zprostředkovávají skrze svoji osobní zkušenost, což v porovnání se současnou mediální produkcí vyvolává dojem, jako by člověk četl spíše reportáž. S tím rovněž souvisí minimální použití citací. Výroky osob, o nichž zpravodajství referuje, nebývají důsledně označeny. Recipient je tedy maten, neboť není poznat, kde končí citace a kde začíná vyjádření redaktora. „Za oceněné, kteří se rekrutovali z kulturních center a z oblasti divadel z celé republiky, poděkoval dr. Vladimír Justl. Ve svém projevu zdůraznil, že z odborné kritiky by měla být cítit především láska k oboru. Jednou z pozitivních forem takové kritiky je i pochvala, ocenění. Přináší chuť a dodává odvalu do další práce.“ (Kritika pochvalou. Mladá fronta, 31. 10. 1989, roč. XLV, č. 256, s. 1)

Z dnešního pohledu zprávy připomínají spíše referát. Zpráva o návštěvě předsedy vlády Ladislava Adamce v Bagdádu popisuje celý jeho nedělní program – pojednává o tom, s kým se sešel, informuje, jaká témata byla na schůzce probírána, přitom se však o konkrétních závěrech jednání či názorech aktérů zmiňuje jen okrajově. (Nedělní program. Mladá fronta, 16. 10. 1989, roč. XLV, č. 244, s. 3) Podobný postup se hojně využíval zvláště ve zprávách z jednání vlády, které obvykle sáhodlouze popisovaly celý průběh schůze. Texty se více podobají tomu, čemu se dnes říká PR, než informacím o aktuálním dění.

Jazyk zpráv je květnatý a rozvláčný, vyznačuje se zdlouhavými a složitými větnými konstrukcemi, které snižují srozumitelnost textu. „Po přezkoumání stížnosti obviněného PhDr. Miroslava Kusého, CSc., vědeckého pracovníka s. p. Urbion Bratislava, stíhaného pro trestné činy podvracení republiky podle paragrafu 98 odst. Trestního zákona o pobuřování podle paragrafu 108 odst. 1 písm. e) Trestního zákona, proti rozhodnutí městského prokurátora v Bratislavě, jímž byla zamítnuta jeho žádost o propuštění z vazby, městský soud 6. října rozhodl tak, že obviněného propustil z vazby na svobodu.“ (M. Kusý propuštěn. Mladá fronta, 7. 10. 1989, roč. XLV, č. 237, s. 2)

Vyskytují se hodnotící přívlastky, výjimkou nejsou přirovnání skoro až literární povahy. „Lámat hůl anebo pět nebetyčné ódy nad závěrečnými pracemi diplomantů pražské Akademie výtvarných umění, to by bylo zcela předčasné.“ (Krok do života. Mladá fronta, 31. 10. 1989, roč. XLV, č. 256, s. 7)

Zprávy jsou komponovány především chronologicky. Jádro sdělení se mnohdy nachází až uprostřed nebo ve druhé polovině textu. Zpráva je spíše vyprávěním než informací o události. Obsahuje nadbytečné údaje. Doplnkové informace, které by dnes patřily do backgroundu, se prolínají s tím, co je důležité.

Jako příklad všech výše uvedených charakteristik v říjnu 1989 uvádím přepis této zprávy: „Když se někoho ve Valašském Meziříčí zeptáte na nejkrásnější řemeslo, určitě bude jmenovat na čelním místě sklářské dílo. Jak by také ne, když pod Beskydami kvete už přes půldruhého století! Celou sobotu budou mít skláři svátek, a to nejenom zdejší, protože v pořadí už čtvrtý ročník bienále Zlatá sklářská píšťala přivítá nejlepší řemeslníky z oblasti ruční výroby svítidel. Na dvou pecích areálu hutního provozu s. p. Osvětlovací sklo budou soutěžit vedle domácích i skláři z Rapotína, Janštějna, Vsetína, Košťat, Kamenického Šenova, ale také z NDR a Polska. Jde tedy o pozoruhodnou konfrontaci, k jejímuž průběhu se ještě vrátíme. I tentokrát je přístupná veřejnosti, už od půl osmé.“ (Budiž světlo. Mladá fronta, 7. 10. 1989, roč. XLV, č. 237, s. 2)

4.4.2 Říjen 1990

Ačkoliv se změnila funkce zprávy v důsledku orientace žurnalistiky směrem k liberálně demokratickému modelu, žánr se rok od pádu komunistického režimu ještě příliš nezměnil. V jeho charakteristice stále převládají tytéž prvky jako v roce 1989.

Opět platí, že nedochází k vnějšímu ani vnitřnímu oddělování zpravodajských a publicistických materiálů. Texty kritické a analytické povahy sice zpravidla (ne však vždy) bývají označené názvem (například komentář či poznámka), nadále se však prolínají s materiály, jejichž úkolem je pouze informovat. Subjektivní hodnocení se nevyhýbá ani zprávám a redaktoři stále používají expresivní a hodnotící výrazy. V perexu zprávy o sjezdu lidovecké strany se píše: „V čele nejsilnější pravicové politické síly České republiky stojí od neděle nový muž – čtyřiatřicetiletý inženýr agronom Josef Lux. Zdá se, že tímto rozhodnutím delegátů mimořádného sjezdu bude ukončena vleklá krize Československé strany lidové.“ (Mají stranické tajemství. Mladá fronta Dnes, 1. 10. 1990, roč. I, č. 26, s. 1) Bezprostředně za informací zde následuje její analýza. Jiná zpráva začíná nestandardním příměrem: „Zatím neznámý zloděj, který navštívil galvanovnu Esky Cheb, se napakoval natolik, že by si snad mohl otevřít obchod s tolik nedostatkovými náhradními díly.“ Autor níže v textu zloděje označuje za pobertu, což je citově zabarvený výraz. (Otevře si obchod? Mladá fronta Dnes, 10. 10. 1989, roč. I, č. 34, s. 2)

Prvky komentáře jsou někdy natolik silné, že je velmi obtížné určit, zda se ještě jedná o zprávu či nikoliv. Například text, který souvisí s blížícím se sjezdem KSČ, otištěný 12. října 1990 na titulní straně sice obsahuje značné množství informací, ty jsou však zároveň silně prodchnuté hodnotícími soudy. Žánr zde není nijak pojmenován. (Zloděj křičí: Chyťte zloděje. Mladá fronta Dnes, 12. 10. 1990, roč. I, č. 36, s. 1)

Publicistickým materiálem, který ovšem nikdy není od ostatních nijak zvláště označen, je reportáž. Vzhledem k tomu, že redaktoři při psaní zprávy užívali ich-formu, jež žánru vtiskovala reportážní charakter, je obtížné rozeznat, o který útvar zrovna jde. Čtenář tak může být maten. Ovšem vodítkem, které by mohlo napomoci rozpoznat žánr, je délka textu. Publicistické materiály obvykle bývají delší než ty zpravodajské.

Zprávy se nadále z většiny vyznačují absencí přímých citací, nicméně v některých zprávách se začínají objevovat i autentické výroky aktérů dění označené uvozovkami (Bude stávka? Mladá fronta Dnes, 1. 10. 1990, roč. I, č. 26, s. 1). Zprávy citacemi někdy začínají (Zloděj křičí: Chyt'te zloděje. Mladá fronta Dnes, 12. 10. 1990, roč. I, č. 36, s. 1). Platí, že vlivem chybějících citací a důrazem na podrobný, chronologický popis událostí zprávy připomínají spíše referát.

Akcentující způsob kompozice a stavba zprávy podobající se obrácené pyramidě jsou zvláště výrazné ve zpravodajství ze zahraničí. Většina z nich je ovšem převzatá z produkce Československé tiskové kanceláře (dále jen ČTK), a nejedná se tedy o původní zpravodajství Mladé fronty Dnes. Například ve vydání z 12. října 1990 pocházejí všechny zahraniční zprávy z ČTK.

4.4.3 Říjen 1991

Rok 1991 se dá pokládat za průlomový, neboť je ve znamení nejzásadnějšího posunu v žánrové skladbě zpravodajství. Od 1. října 1991 se zvýšil počet stran, změnila se grafická úprava listu a titulu. A co především, redakce začala rozdělovat obsah listu do rubrik. Změny avizovala s několikadenním předstihem. „Naší snahou je dát listu nejenom evropštější vzhled, ale i obsah.“ (Libor Ševčík. Mladá fronta Dnes, 26. 9. 1991, roč. II, č. 225, s. 1) Rubriky, které se po celý měsíc vyskytují, se nazývají Z domova, Názory a reportáže, Ze zahraničí, Ekonomika a Finance, Kultura a Sport. Každé pondělí též vychází rubrika Věda (v příštích ročnících ovšem chybí). V roce 1994 přibýly ještě Kapitálové trhy a Kriminalita, které vycházejí i v roce 1995. Vytvořením rubrik bylo zahájeno postupné vytlačování názorových prvků ze stavby zprávy. Značný rozdíl je viditelný hned v průběhu října 1991.

Publicistické materiály se sice stále ještě vyskytují na zpravodajských stranách, v rubrice Z domova jsou však důsledně označeny názvem a od zpráv odděleny vertikální čarou. Jiné je to u zpráv Ze zahraničí. Vedle publicistických materiálů, které jsou zvýrazněny zalomením, druhá strana zahraničního zpravodajství vždy obsahuje komentáře a analýzy, které nejsou nijak označené. Stejně postupy se praktikují též v rubrice Ekonomika a Finance. Některé materiály jsou zalomeny v rámečku. Nedá se ovšem tvrdit, že by redakce takto oddělovala publicistiku od zpravodajství, protože

tímto způsobem bývají zalomeny oba typy textů. (KDH ohrožuje koalici. Mladá fronta Dnes, 1. 10. 1991, roč. II, č. 229, s. 2 – zpráva; Izraelský Mnichov. Mladá fronta Dnes. 31. 10. 1991, roč. II, č. 254, s. 9 – komentář)

Hodnotící soudy a komentáře informací ze zpráv mizí, jazyk je více neutrální, texty přehlednější a jasnější. Přesto se občas stále objevují neobvyklá přirovnání, která jsou ve zpravodajství nepřipustná. „Centrální kuchyně Fakultní nemocnice v Praze-Motole, kde vedoucí provozu nakupuje potraviny dráž než zásobovač v hotelu Intercontinental, se stala předmětem vnitropodnikové revize.“ (Revize v Motole, Mladá fronta Dnes, 4. 10. 1991, roč. II, č. 232, s. 3) V další zprávě je pachatel trestného činu nazván surovcem a neurvalcem. (Vynucená láska. Mladá fronta Dnes, 4. 10. 1991, roč. II, č. 232, s. 3) Tyto prvky však ustoupily do pozadí.

Nadále se používá ich-forma. „ ,Každá dobrá firma má svůj tajný výrobní postup, tahle zásada pak dvojnásobně musí platit u celníků,‘ řekl mi Jiří Pavlíček, ředitel celnice v Náchodě, když jsem se zeptala na kokain.“ Následující odstavec je uvozen slovy „jak už jsme informovali“. (Drogy v síti. Mladá fronta Dnes, 4. 10. 1991, roč. II, č. 232, s. 1) „ ,Měla smůlu, přišla na řadu jako první. Palivo-energetická základna od roku 1948 je už celá pryč,‘ poznamenal s lehkou dávkou ironie VÁCLAV BABIČKA, když mne včera odpoledne provázel sklepními prostorami břevnovského kláštera.“ (Kam s historií. Mladá fronta Dnes, 16. 10. 1991, roč. II, č. 242, s. 1) „Na perspektivy další spolupráce policistů s Uníí olašských Romů jsme se zeptali zástupce ředitele pražské policie Jiřího Staňka.“ (Kapsáři bez újmy. Mladá fronta Dnes, 24. 10. 1991, roč. II, č. 249, s. 7)

Ačkoli v kompozici ještě převládá chronologický postup, projevuje se snaha psát zprávy akcentujícím způsobem, přičemž většinou jsou otevřeny citacemi, jež obsahují nějaké důležité sdělení. Do stavby zprávy se promítá tendence rozdělovat ji na čelo a trup.

V říjnu 1991 byly nastaveny základní standardy pozdější zpravodajské produkce v Mladé frontě Dnes. Výše popsané prvky se dále prohlubovaly a nabývaly na významu. Parametry zpráv se do roku 1995 měnily spíše v drobnostech.

4.4.4 Říjen 1992

Podoba zprávy v říjnu 1992 se oproti té z roku 1991 tolik neodlišuje. Nadále převažuje chronologická kompozice, nicméně u kratších zpráv již dominuje tendence vyzdvihnout na začátku nejdůležitější či nejzajímavější sdělení. „Příspěvek 3,7 miliardy korun žádá od pražského magistrátu na příští rok Dopravní podnik na městskou hromadnou dopravu. ‚Magistrát však bude moci uvolnit pouze 3,2 miliardy korun,‘ uvedl k tomu včera náměstek primátora František Polák. ‚Rada zastupitelstva Dopravnímu podniku uložila, aby zpracoval projekt, v němž se bude počítat pouze s touto dotací. Mohlo by to ale znamenat velmi nepopulární a tvrdé omezení jízdních řádů.‘“ (Finanční problémy v pražské dopravě. Mladá fronta Dnes, 27. 10. 1992, roč. III, č. 253, s. 3) Jen zřídka začínají zprávy citacemi.

Ich-forma je nahrazována názvem listu. „Na dotaz MF DNES, jaké pojistky budou obsahovat dohody o celní unii a další smlouvy pro případ, že dohody nebudou plněny, Václav Klaus uvedl...“ (Významný pokrok v Javořině. Mladá fronta Dnes, 27. 10. 1992, roč. III, č. 253, s. 1) Hodnocení či citově zbarvené výrazy se do zpráv promítají už jen ojediněle.

Mezi zprávami se často objevuje neoznačená reportáž. (Čekání na běžence před branou tábora. Mladá fronta Dnes, 7. 10. 1992, roč. III, č. 236, s. 1 a 3)

4.4.5 Říjen 1993

V říjnu 1993 v rubrice Z domova nenajdeme žádné názorové materiály. Přesto se mezi zprávami nadále vyskytují reportáže. (Kamila živí výhry z kasin. Mladá fronta Dnes, 23. 10. 1993, roč. IV, č. 246, s. 1 a 3) Totéž se děje v rubrice Ze zahraničí (Bílý dům – 16:00 odpoledne. Mladá fronta Dnes, 5. 10. 1993, roč. IV, č. 231, s. 1 a 8), přičemž zde stále platí, že kromě analýz a komentářů zalomených po straně obsahuje také neoznačené materiály tohoto typu. Oproti předešlému roku se již preferuje akcentující způsob kompozice a tvorba zprávy stylem obrácené pyramidy.

4.4.6 Říjen 1994

V roce 1994 mizí postranní komentáře z rubriky Ze zahraničí a analýzy jsou označeny tímto pojmenováním. Přesto však některé materiály, které přesahují rámec zprávy, nadále zůstávají neoznačené. Například následující věty se pouhému informování o události vymykají: „Ruský prezident Boris Jelcin je pověstný spontánním vystupováním na zahraničních cestách. V Berlíně dirigoval dechovku, v Praze dostal chuť na pivo a nyní ve Washingtonu si u Clintonových zazpíval. Když se pak měl včera na cestě domů zastavit v Irsku, dopustil se možná nechtěně faux pas, které se jistě nadlouho zapíše do dějin diplomacie.“ Jinde v tomtéž textu se píše: „Rozvínoval se červený koberec, děvčata s pugétem pro paní Jelcinovou se mile usmívala a čestná stráž vypjala hrud.“ (Místo jednání s Reynoldsem spal Jelcin v letadle. Mladá fronta Dnes, 1. 10. 1994, roč. V, č. 231, s. 9) V jasně zpravodajských útvarech se však redaktoři vyhýbají osobnímu hodnocení a používají neutrální výrazy. Následující ukázka je tak výjimkou: „Když se v Čihani, vesničce u Klatov s dvěma sty obyvatel a sedmi křesly v obecním zastupitelstvu, objevilo sdružení sedmi nezávislých kandidátů, zdálo se, že má úplné volební vítězství na dosah. Nikdo jiný v obci nekandidoval. Sedm Čihaňských si však místo volebního triumfu samo pod sebou podřezalo větev.“ (Sedm nezávislých v Čihani pohrdlo volebním triumfem. Mladá fronta Dnes, 31. 10. 1994, roč. V, č. 255, s. 1)

Platí, že zprávy od zahraničních zpravodajů nebo zvláštních spolupracovníků listu obsahují názorové prvky nebo subjektivní popis situace. Pod jménem takového autora však bývá napsáno, že se jedná o zvláštního zpravodaje nebo publicistu (Malý americký zákon na velkou zločinnost. Mladá fronta Dnes, 1. 10. 1994, roč. V, č. 231, s. 9). Avšak žánr jako takový od zprávy nijak odlišen není.

4.4.7 Říjen 1995

Oproti roku 1994 zde nenastal žádný posun. Přesto se však mezi zahraničními zprávami občas (avšak méně často než v letech předchozích) objevuje útvar, který nelze pokládat za zprávu, ale spíše článek (Němečtí Zelení se váhavě loučí s pacifismem. Mladá fronta Dnes, 5. 10. 1995, roč. VI, č. 233, s. 8).

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem vycházela z hypotézy, že zpráva coby žánr českého zpravodajství a standardy v tištěných médiích se vlivem užití nových technologií mohou měnit. Vzhledem k tomu, že jsem zpracovávala období let 1989–1995, stranou mého bádání nemohly zůstat ani důležité dobové souvislosti. Předpokládala jsem, že ke změnám docházelo též v důsledku transformace médií, která souvisela s novým společenským uspořádáním po roce 1989.

K posunu v žánrové skladbě českého zpravodajství a vytvoření nových novinářských standardů skutečně došlo. Původní rysy zprávy se modifikovaly. Žánr přijímal nové prvky, jejichž vlivem ty staré postupně oslabovaly, až mizely úplně. Výsledkem byl zcela odlišný útvar na začátku a na konci. Zpráva se maximálně přiblížila své současné definici, kterou jsem popsala v podkapitole 4.3. Odchytky od tohoto pojetí představují jen výjimky.

Nicméně tento proces probíhal zejména vlivem přechodu médií k liberálně demokratickému modelu. Byl následkem nového postavení a role médií, stejně jako přijetí nových principů a zásad v novinářské profesi.

Co se technologií týče, první porevoluční léta byla ve znamení modernizace redakcí i celého mediálního odvětví. Ovšem inovace měly vliv spíše na povahu novinářovy práce, než na její výstupy. Proměna žánru více souvisí se vznikem nového média. Doba 1. poloviny 90. let je tedy spíše etapou, která něco takového teprve předznamenávala. Idnes.cz jakožto on-line médium Mladé fronty Dnes byl založen až v roce 1998. Můžeme se tedy domnívat, že příčinou transformace žánrů v pozdějších letech opravdu byly technologie. To už jsou ovšem otázky pro jinou práci.

Summary

This thesis focused on changes in news genre composition and formation of new journalist standards due to the new technologies. Genre changed dramatically. It adopted new components, old ones were modified or disappeared completely. News in 1989 and 1995 are two totally different genres, which is caused especially because of Czech media transformation into liberal democratic model.

As for the technologies, 1990s were an era of modernization. However, the most important inventions such as mobile phones and internet entered media after 1995 and then influenced media production in many ways. Innovations in years 1989–1995 influenced especially printing technology and partly journalist's methods, but not genres. In addition, genres are more influenced by new medium, which arose as a result of technologies. Nevertheless, *Idnes.cz* as an on-line medium of *Mladá fronta Dnes* was launched in 1998. As for later years, I can suppose that genres really changed due to the new technologies. Such questions worth another analysis.

Použitá literatura

- ALLAN, Stuart. *News Culture*. 3. vydání. Maidenhead; New York: Open University Press, 2010. 311 s. ISBN 978-0-33-523565-0
- BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 165 s. ISBN 80-86429-11-3
- BEDNAŘÍK, Petr; JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8
- BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. 301 s. ISBN 978-80-86429-80-9
- BURNS, S. Lynette. *Žurnalistika: Praktická příručka pro novináře*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 186 s. ISBN 80-7178-871-6
- BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6
- CULLER, Jonathan. *Krátký úvod do literární teorie*. 1. vydání. Praha: Host, 2002. 168 s. ISBN 80-7294-070-8
- FERGUSON, Donald L – PATTEN, Jim. *Journalism today!*. Lincolnwood: National Textbook Company, 1986. 357 s. ISBN 0844254363
- HALADA, Jan – OSVALDOVÁ, Barbora. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3., rozšířené vydání. Praha: Libri, 2007. 263 s. ISBN 978-80-7277-266-7
- HALLIN, Daniel C. – MANCINI, Paolo. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Praha: Portál, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7367-377-2
- HOŘEC, Jaromír – SÍGL, Miroslav. *Generace 45*. Praha: Riopress, 1997. 271 s. ISBN 80-85611-42-2
- JIRÁK, Jan; KASL-KOLLMANNOVÁ, Denisa; KÖPPLOVÁ, Barbora. *Média dvacet let poté/Media Twenty Years After*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 383 s. ISBN 978-80-7367-446-5
- Kolektiv autorů. *Deset let v českých médiích*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 142 s. ISBN 80-7178-925-9
- KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8
- KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1995. 307 s. ISBN 80-7184-134-X

- MALLETTE, Malcolm F. *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*. Praha: Lidové noviny, 1991. 161 s. ISBN 80-7106-045-3
- McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím*. 2. vydání. Praha: Mladá fronta, 2011. 399 s. ISBN 978-80-204-2409-9
- McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-840-6
- McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5
- MENCHER, Melvin. *News reporting and writing*. 6. vydání. Madison, Wis.: WCB Brown & Benchmark, 1994. 634 s. ISBN 0-697-13935-2
- MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha – Litomyšl, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X
- NÜNNING, Ansgar. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce, osobnosti, základní pojmy*. 1. vydání. Brno: Host, 2006. 912 s. ISBN 80-7294-170-4
- OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Zpravodajství v médiích*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2011. 144 s. ISBN 978-80-246-1899-9
- OSVALDOVÁ, Barbora – TEJKALOVÁ, Alice. *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. 195 s. ISBN 978-80-246-1684-1
- PAVERA, Libor – POSPÍŠIL, Ivo. *Žánrové metamorfózy v středoevropském kontextu*. 1. vydání. Brno: Istensis, 2003. 91 s. ISBN 80-902871-8-2
- PAVERA, Libor – POSPÍŠIL, Ivo. *Žánrové metamorfózy v středoevropském kontextu. Stabilita a labilita žánrů*. 1. vydání. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2005. 483 s. ISBN 80-7248-338-2
- PAVERA, Libor – POSPÍŠIL, Ivo. *Žánrové metamorfózy v středoevropském kontextu. Žánry živé, mrtvé, revitalizované*. 1. vydání. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2006. 342 s. ISBN 80-7248-398-6
- PETERSON, Theodore; SCHRAMM, Wilbur; SIEBERT, Fredrick S. *Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and soviet communist concepts of what the press should be and do*. Urbana: University of Illinois Press, 1956, 153 s.
- PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. 187 s. ISBN 80-85839-44-X

- POSPÍŠIL, Ivo. *Genologie a proměny literatury*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 154 s. ISBN 80-210-1872-0
- PRESTON, Paschal. *Making the News: Journalism and news cultures in Europe*. 1. vydání. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2009. 200 s. ISBN 978-0-415-46189-4
- RUB-MOHL, Stephan – BAKIČOVÁ, Hana. *Žurnalistika: Komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vydání. Praha: Grada, 2005. 292 s. ISBN 80-247-0158-8
- SCHELLMANN, Bernhard a kol. *Média. základní pojmy, návrhy, výroba*. 1. vydání. Praha: Europa – Sobotáles, 2004. 482 s. ISBN 80-86706-06-0
- TRAMPOTA Tomáš: *Zpravodajství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006. 191 s. ISBN 80-7367-096-8
- VALJAREVIČOVÁ, Eva. *Obsahová analýza kulturních rubrik v deníku Mladá fronta Dnes v důsledku společenských změn po roce 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. 80 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.
- VÍTKOVÁ, Olga. *Profily vydavatelů Mladé fronty (DNES) v první polovině 90. let 20. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. 45 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.
- PETERKA, Jiří. *Historie českého internetu: BBS, alias Bulletin Board System* [online]. 8. 2. 2005 [citováno 9. 5. 2012]. Dostupné z www: <<http://www.earchiv.cz/b05/b0701002.php3>>.
- VILDOVÁ, Marta. *O privatizaci deníku Mladá fronta. Britské listy*. [online]. 16. 6. 2005 [citováno 9. 5. 2012]. Dostupné z www: <<http://blisty.cz/art/23779.html>>.

Další zdroje

www.earchiv.cz
www.louc.cz
www.lupa.cz
www.totalita.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1: Příklad komentované zprávy (zpráva)

Přílohy

Příloha č. 1: Příklad komentované zprávy (zpráva)

Když skončil průvod

50. výročí 17. listopadu 1939 využili v řadě míst naší vlasti studenti k diskusím o jeho aktuálním odkazu, k třebení názorů a aktivizaci pro uskutečnění politiky přestavby a demokratizace. Pro toto období je charakteristický stále otevřenější dialog se všemi, kterým leží na srdci perspektivy socialismu, jeho upevnění a rozvoj. Přestavba a demokratizace je neododdělitelně spjata s aktivní účastí mládeže a studentů vysokých škol. Mnohé, co je potřeba změnit, je předmětem zanícených diskusí i v těchto dnech, kdy si připomínáme odkaz 17. listopadu 1939, jednotného protifašistického vlasteneckého vystoupení studentů českých vysokých škol.

Masového shromáždění v Praze zneužila skupina osob nechvalně známých z různých protispolečenských vystoupení v minulém období. Vykřikovala hesla hanobící socialistický stát, ústavní činitele a představitele strany a státu. Znovu prokázala, že jí nejde o dialog, že jí nejde o přestavbu a demokratizaci, že jí jde o destabilizaci, narušení a rozvrat společenského života. Shromáždění chtěli využít pro své osobní ambice i někteří známí exponenti z období společenské krize 1968/69. Vzhledem k tomu, že pokusy o protispolečenské vystoupení, k němuž byli strženi další lidé, pokračovaly i po skončení vzpomínkové akce, byly pořádkové jednotky nuceny přijmout opatření k zajištění klidu a pořádku.

PROHLAŠENÍ ČSÚV SSM

Členové ČSÚV SSM se zúčastnili plenárního akta pořádaného MVR SSM v Praze a studenty neorganizovanými v SSM. Uctěním památky Jana Opletala a devíti popravených představitelů Národního svazu studentů českých vysokých škol opět důrazně upozornili na problémy, které jsou z pohledu nás, mladých, nedostatečně vysvětlovány a často neřešeny. Vyzýváme fakultní výbory SSM, aby organizovaly dialogy se studenty ke všem problémům, hájily a prosazovaly jejich opodstatněné požadavky. Dále vyzýváme fakultní výbory SSM, aby se zasadily proti případným neoprávněným postihům studentů, kteří se této události zúčastnili.

V Praze 17. listopadu 1989, schválené ČSÚV SSM.

Samozřejmost hitem

Fifakovo (rup). — Po sedmdesátihodinové ověřovací zkoušce nového komplexního souboru technologických zařízení na nanášení práškového smaltu v elektrostatickém poli na koupelnové vany byla včera v Kovosmaltu Fifakovo zahájena výroba van různých barev. Už v příštím roce by to mělo být 300 000 van.